

האקדמיה הישראלית הלאומית למדעים
היזמה למחקר יישומי בחינוך

צוות מומחים לנושא
חינוך בלתי פורמלי

חומרי רקע לקראת מפגש לימודי שני בנושא
הכשרת כוח אדם בחינוך הבלתי פורמלי

רכזו : איתי ארצי ונעמי מנדל-לוי

יום חמישי, כ"ד בסיון תשע"ה, 11 ביוני 2015
בית בלגיה, קמפוס גבעת רם, האוניברסיטה העברית בירושלים

האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים נוסדה בשנת 1959. חברים בה כמאה מדענים ומלומדים מן השורה הראשונה של ההשכלה והדעת במדינת ישראל. חוק האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, התשכ"א-1961, קובע כי מטרתה ומשימותיה העיקריות הן לטפח ולקדם פעילות מדעית, לייעץ לממשלה בענייני מחקר ותכנון מדעי בעלי חשיבות לאומית, לקיים התקשרויות עם גופים מקבילים בחוץ לארץ, לייצג את המדע הישראלי בגופים ובאירועים מדעיים בינלאומיים ולהוציא לאור כתבים שיש בהם כדי לקדם את המדע.

היזמה למחקר יישומי בחינוך מעמידה לרשות מקבלי החלטות בחינוך ידע מדעי עדכני ומבוקר. ידע כזה חיוני לגיבוש מושכל של מדיניות ולתכנון מיטבי של התערבויות – לשיפור הישגי החינוך בישראל.

חזון היזמה: ידע מחקרי הוא מרכיב חיוני בתכנון מדיניות ציבורית או התערבות רחבת היקף. בשלב התכנון ידע מחקרי מבוקר תומך בגיבוש מדיניות שסיכויי הצלחתה טובים יותר, ולאחר מכן הוא זה שמאפשר דיון ציבורי רצינוני. היזמה מיישמת חזון זה בתחום החינוך.

דרכי הפעולה של היזמה: היזמה עוסקת בנושאים שמעלים מקבלי החלטות, ומתייעצת עם בכירים במשרד החינוך ועם בעלי עניין נוספים. ועדת ההיגוי של היזמה, שאותה ממנה נשיא האקדמיה הלאומית, אחראית על תכנית העבודה של היזמה ועל תהליכי השיפוט של התוצרים. היזמה פועלת באמצעות ועדות מומחים ועל ידי זימון מפגשים לימודיים משותפים לחוקרים, לאנשי מקצוע ולמקבלי החלטות. היא מפרסמת את תוצרי עבודתה ומנגישה אותם לציבור הרחב. חברי ועדות המומחים מכהנים בהן בהתנדבות.

תולדות היזמה: היזמה הוקמה בשלהי שנת 2003 – מיזם משותף של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, משרד החינוך ויד הנדיב. מתחילת שנת 2010 היזמה פועלת כיחידה של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

בקיץ תש"ע (2010) הוסיפה הכנסת תיקון לחוק האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, והסדירה את אופן ההתקשרות בין משרדי ממשלה המבקשים ייעוץ – לבין האקדמיה. היזמה היא המנהלת את פעולות הייעוץ שהאקדמיה נותנת בתחום החינוך לממשלה ולרשויות שונות.

מטרת הפעילות של צוות המומחים

ועדת ההיגוי של היזמה למחקר יישומי בחינוך נענתה לפנייה חיצונית והקימה צוות מומחים להובלת תהליך לימודי בנושא החינוך הבלתי פורמלי בישראל. מטרת המהלך הן: (1) היכרות עיונית עם התחום. (2) היכרות ראשונית עם התחום בישראל. (3) הבנה של דרכי עשייה (בישראל ומחוץ לה), שמחקר מצא כי הן מועילות לקידום מטרות חברתיות, לימודיות או אחרות. המושג 'חינוך בלתי פורמלי' הוא שער לעולם רחב של מטרות, ארגונים, דרכי פעולה, קהלי יעד ושחקנים. חוקרים שונים מגדירים באופנים שונים את השדה העשיר והרחב הזה, מסוג של למידה המתרחשת בחיים לבין פעילות חינוכית ספציפית המיועדת לקהל מסוים ומאופיינת במטרות ויעדים מוגדרים (למשל השתתפות בתנועת נוער). בהתאם, זוהי גם זירה מרובת שחקנים ומטבעה חסרה שלטון מרכזי. השחקנים המרכזיים בשדה הבלתי פורמלי הם משרדי הממשלה, רשויות השלטון המקומי, קרנות ועמותות הפועלות במגזר השלישי, המגזר העסקי והמגזר הפרטי.

מסורת של חינוך בלתי פורמלי קיימת בישראל עוד מלפני קום המדינה. במהלך השנים הלך החינוך הבלתי פורמלי והתגווון – במטרות ובדרכי פעולה – במקביל לשינויים בחברה, בתרבות הפנאי, בצרכים ובאורחות החיים.

מהלך הלימוד של צוות המומחים ייפרש על פני שנה במטרה למפות לפחות חלק מן הפעילות הענפה המתרחשת בשטח וכן על מנת ליצור תשתית מושגית ואמפירית. תהליך הלמידה יתבסס על מספר סדנאות בהשתתפות אנשי אקדמיה מובילים ומומחים בעשייה בתחום, וכן על סקירות של ספרות מדעית. דוח מהפעילות ייכתב עם תום המפגשים ויונגש לציבור.

סדר יום

09:00-08:30

התכנסות

11:00 – 9:00

מושב ראשון – הכשרה במוסדות להשכלה גבוהה

פרופ' רויטל סלע-שויביץ, ראש החוג לחינוך בלתי פורמלי, מכללת דוד ילין
ד"ר חגית קליבנסקי, מרצה במסלול ללימודי חינוך בלתי פורמלי, בית ברל¹
פרופ' זהבית גרוס, ראש ההתמחות לניהול ופיתוח מערכות חינוך בלתי פורמליות, בר-אילן
פרופ' מרדכי ניסן, מנהל תכנית מנדל למנהיגות חינוכית בתנועות הנוער

12:00-11:00

מושב שני – בוגרי תכניות הכשרה בחינוך הבלתי פורמלי

גב' רותם בורשטיין-נימני, בוגרת התכנית לחינוך בלתי פורמלי בבית ברל; מנהלת תכניות, תחום ילדים, אשלים-ג'וינט

12:00 – 12:45 **ארוחת צהריים**

14:45 – 12:45

מושב שלישי – הכשרה מקצועית במהלך העבודה

ד"ר יעל ברנהולץ, יועצת לאגף תכנים, תכניות הכשרה והשתלמויות במינהל חברה ונוער
מר יוסי זגורי, מפקח, המינהל לחינוך התיישבותי, פנימייתי ועליית הנוער
מר יונתן אריאל, מנהל תכנית "מקום", הסוכנות היהודית לארץ ישראל
גב' נלי מרקמן, רכזת ההדרכה בתנועות הצופים

15:00 – 16:30 **ישיבת צוות**

¹ חברת צוות המומחים המלווה את הפעילות

תוכן העניינים

5	הכשרה במוסדות להשכלה גבוהה
5	החוג לחינוך בלתי פורמלי, מכללת דוד ילון
10	המסלול ללימודי חינוך בלתי פורמלי, מכללת בית ברל
13	התמחות בניהול ופיתוח מערכות חינוך לא פורמליות, אוניברסיטת בר אילן
15	תכנית מנדל למנהיגות חינוכית בתנועות הנוער, מכון מנדל למנהיגות
17	החוג לחינוך חברתי קהילתי חינוך-בלתי פורמלי, מכללת אורנים
19	הכשרה מקצועית במהלך העבודה
19	מינהל חברה ונוער – אגף תכנים, תכניות, הכשרה והשתלמויות
23	המינהל לחינוך התיישבותי, פנימייתי ועליית הנוער
24	הכשרת כוח אדם בסוכנות היהודית לארץ ישראל
26	תנועת הצופים העבריים בישראל
27	חוזר מנכ"ל בנושא הכשרת עובדי חינוך ושילובם במסגרות החינוך הבלתי פורמלי
33	בעלי תפקידים בחינוך הבלתי פורמלי – דרישות התפקיד
35	תקצירי קורות חיים של צוות המומחים

חומרי הרקע להלן לא עברו עריכת לשון

הכשרה במוסדות להשכלה גבוהה

החוג לחינוך בלתי פורמלי מכללת דוד ילין²

החוג לחינוך בלתי פורמלי נועד להכשיר סטודנטים בעלי חזון חינוכי ומעורבות חברתית לניהול פרויקטים חינוכיים בקהילה. הלימודים בחוג שואפים לפתח בקרב הסטודנטים כישורי יוזמה ומנהיגות להובלת תהליכי שינוי בתחום החינוכי והחברתי בקהילה. תכנית הלימודים משלבת את לימודי החינוך הבלתי פורמלי עם לימודי החינוך הפורמלי במסלול העל-יסודי. ייחודו של החוג לחינוך בלתי פורמלי הוא בגישה החינוכית המשלבת הקניית ידע חינוכי רחב ומעמיק בתחומי החינוך לצד עשייה ומעורבות חברתית בקהילה. הלימודים בחוג נועדו להקנות לסטודנט ראייה הומניסטית-ערכית, תודעה חברתית ביקורתית ותחושת אוטונומיה ושליחות בעבודה. בוגר החוג לחינוך בלתי פורמלי יהיה איש חינוך הפועל מתוך תחושת מחויבות אישית, ערכית וחברתית. כמו כן, התוכנית שואפת להכשיר אנשי חינוך בעלי יכולת לגמישות גיוון והתאמה של דרכי העבודה המעורים בתרבות הנעורים ומיומנים ביצירת קשר איכותי עם בני נוער.

לימודי החוג לחינוך בלתי פורמלי הם במתכונת דו-חוגית במסלול העל-יסודי. תוכנית הלימודים כוללת לימודי חובה ולימודי בחירה בהיקף של 26 ש"ש.

החוג מציע לסטודנטים בחירה באחת משתי התמחויות :

- א. **התמחות בחינוך חברתי-קהילתי** – הלימודים מתמקדים בחינוך הערכי- חברתי כפי שהוא מתקיים בבית הספר ובקהילה.
- ב. **התמחות בקידום נוער** – הלימודים מתמקדים בתחום הטיפול בבני נוער במצבי מצוקה וסיכון.

להלן תיאור מבנה התוכנית לפי חלוקה לשנים:

שנת הלימודים הראשונה – הלימודים בשנה זו משותפים לכלל הסטודנטים בחוג ומטרתם להקנות ידע בסיסי בחינוך בלתי פורמלי והיכרות עם תחומי פעילותו. במהלך שנת הלימודים מתקיימים סיורים מודרכים במגוון המסגרות של החינוך הבלתי פורמלי בקהילה.

שנת הלימודים השנייה – בשנה זו הסטודנטים נדרשים לבחור באחד מתחומי ההתמחות: חינוך חברתי קהילתי או קידום נוער. כמו כן, החוג מקיים לימודים משותפים לשתי ההתמחויות בחלק מהקורסים ולימודים בקורסי הבחירה. הלימוד בשנה זו יוקדש להרחבת הידע לגבי מאפיינים פסיכולוגיים התפתחותיים וחברתיים של בני נוער.

שנת הלימודים השלישית – הלימודים נועדו להעמיק את הידע התיאורטי, לצד פיתוח המיומנויות וכלים המקצועיים הנדרשים בכל אחד מתחומי ההתמחות. לימודי ההתמחויות יוקדשו לגיבוש תפיסת הזהות המקצועית של העובד החינוכי והכרת האתיקה המקצועית. הלימודים המשותפים בשנה זו נועדו להעמיק את הידע של הסטודנטים לגבי תהליכים חברתיים בחברה הישראלית ולפתח חשיבה חברתית ביקורתית.

שנת הלימודים הרביעית – הסטודנטים כולם משתתפים בשנה זו בסמינריון בחינוך בלתי פורמלי, ובמקביל ממשיכים את לימודי ההתמחות בנפרד. ההתנסות המעשית בשנה זו הינה חלק ממרכיב הסטאז' בהכשרה.

²מתוך אתר המכללה במרשתת, 21.5.2015

תיאור הקורסים

לימודי חובה לשתי ההתמחויות (חברתי וקהילתי וקידום נוער)

מבוא לחינוך בלתי פורמאלי הקורס נועד ללימוד סוגיות יסוד בנושא החינוך הבלתי פורמאלי ומגמות התפתחותו לאורך ההיסטוריה. במהלך הקורס נלמד את הגישות התיאורטיות בתחום, וכן את יסודות ומאפייני החינוך הבלתי פורמאלי. הדיון יתמקד גם ביחסי הגומלין שבין החינוך הפורמאלי לחינוך הבלתי פורמאלי. במהלך הקורס יתקיימו סיורים להיכרות עם מגוון מסגרות החינוך הבלתי פורמאלי הפועלות בקהילה.

פסיכולוגיה של גיל ההתבגרות: הקורס יתמקד בהכרת הגישות בפסיכולוגיה התפתחותית הדנות בגיל ההתבגרות. במסגרת הקורס נדון בסוגיות פסיכולוגיות נבחרות בזיקה לגיל ההתבגרות כגון: יחסי הורים ומתבגרים, השפעת קבוצת השווים על המתבגר, גיבוש הזהות, דימוי עצמי ודימוי גוף בגיל ההתבגרות, והבדלי מגדר. הדיון בנושאים יכלול התייחסות להיבטים דיפרנציאליים בקרב הקבוצות החברתיות של בני נוער בחברה הישראלית.

תרבות נעורים: הקורס יעסוק בהקניית ידע תיאורטי ומחקרי לגבי תרבות הנעורים, מאפיינייה והמגמות הבולטות בעשורים האחרונים. במסגרת הקורס נכיר את הגישות התיאורטיות הדנות בתרבות הנעורים. יידונו סוגיות נבחרות כגון: מהי תרבות נעורים, מי מגדיר ומעצב אותה, מי מעריך, צורך ומרוויח ממנה, גלובליזציה של תרבות נעורים, טקסי נעורים, תנועות הנוער, דפוסי בילוי, מוסיקת הרוק ובני הנוער, מרד ומחאה בתרבות הנעורים וכד'. הדיון יכלול התייחסות להיבטים דיפרנציאליים בקרב הקבוצות החברתיות של בני נוער בחברה הישראלית.

מבוא לגישה קהילתית: מאז ומעולם חיו בני האדם בקהילות. אולם רק מאז המאה התשע-עשרה הפכה "הקהילה" למושג מובחן ולסוגיה סוציולוגית. באופן פרדוקסאלי, דווקא תהליכי הפירוק של הקהילה המסורתית היוו קרקע לדיון ער אודות הקהילה. הקורס "מבוא למחשבה קהילתית" יבחן היבטים היסטוריים, סוציולוגיים ופילוסופיים אודות הקהילה והתמורות שחלו בה. עיקר הדיון יוקדש להיכרות עם הגישות בסוציולוגיה המודרנית אודות הקהילה, מאפיינייה וקיומה בעידן הפוסט-מודרני. במהלך הקורס, הסטודנטים יגבשו מילון מונחים קהילתי ופרדיגמות לניתוח, ביקורת ותודעה חברתית.

מבוא לעבודה חינוכית – טיפולית: קורס יעסוק בהקניית ידע תיאורטי ומחקרי על ילדים ונוער בסיכון, מאפיינים ודרכי זיהוי. במסגרת הקורס נדון בעקרונות הגישה החינוכית-טיפולית ונלמד את יסודות העבודה החינוכית-טיפולית עם ילדים ונוער במצבי סיכון. הדיון יכלול סוגיות כגון: איתור ילדים ונוער בסיכון, תפקיד המחנך והצוות החינוכי בעבודה עם ילדים ונוער במצבי סיכון, מקומו של עובד קידום נוער והקשר שלו עם בית הספר והמסגרות בקהילה.

ישראל – תמונת מצב חברתית וכלכלית והשתקפותה בחינוך: בעשורים האחרונים הופכת החברה הישראלית בתהליך מואץ מחברה סולידארית לחברת-שוק דורסנית. מה הם הגורמים לתהליך זה? מהן ההשלכות על החברה הישראלית? מי מרוויח ומי מפסיד ממנו? ומה הן האלטרנטיבות? הקורס "ישראל – תמונת מצב" מוקדש לניתוח ביקורתי של המציאות החברתית והכלכלית בישראל, באמצעות הגישות הביקורתיות בסוציולוגיה. הדיון יתמקד בתהליך דלדולה של מזינת הרווחה, תהליך ההפרטה, הרפורמות במס, והחלשת העבודה המאורגנת והקיצוצים בשירותים הציבוריים. דגש מיוחד יינתן להשפעתה של "מהפכת ההפרטה" על מערכת החינוך והשלכותיה.

פדגוגיה ביקורתית: במהלך הקורס נבקש לעמוד על חשיבותה של עמדת הביקורת בחינוך. לצורך כך נדון במשנותיהם של הוגים רדיקלים ונשתדל להבהיר את טענותיהם כנגד התרבות, החברה והחינוך. הדיון יכלול התייחסות לגישות מודרניסטיות (הוגים דוגמת פריה מקלארן, קוזול, ווינגרטן, פוסטמן) ופוסטמודרניסטיות (גור זאב, ג'ירו המאוחר). במסגרת הדיון יושם דגש בעיקר על הגישות המודרניסטיות - ביקורת תרבות וחברה והשלכותיה על התהליך החינוכי ועל המחנך. בירור מעין זה, יוכל לפתוח אפשרויות חדשות ומעניינות למחשבה ולפעולה חינוכית עתידית.

קבוצה, התנהגות קולקטיבית ותהליכים: קורס נועד להקנות לסטודנטים ידע תיאורטי בסיסי בהבנת הקבוצה, התנהגות קבוצתית ותהליכים קבוצתיים. במסגרת הקורס יידונו בסוגיות כגון: מהי קבוצה, אפיונים מבניים של קבוצה והשפעתם על יחסי הגומלין בתוכה, יחסי קבוצה-פרט, תפקידים בקבוצה ודינאמיקה של קבוצות. הלמידה בקורס תקנה לסטודנטים כלים ומושגים מרכזיים למיפוי ואבחון של קבוצות, תוך שימת דגש והדגמה לגבי קבוצות בני נוער והעמקת הידע לגבי תהליכים קבוצתיים מודעים ולא מודעים.

הערכת תכניות בחינוך הבלתי פורמאלי בגישה איכותנית: התנסות במיני-מחקר הערכה של תכניות המופעלות בחינוך הבלתי פורמאלי יכולה להקנות לאנשי החינוך ידע ומיומנויות הקשורים הן בייזום של תכניות והן בשיפור הפעלתן של תכניות קיימות. קורס זה נועד להקנות ללומדים כלים לאיסוף וניתוח נתונים בהתבסס על שני כלים איכותניים עיקריים: תצפיות וראיונות עומק. ההנחה היא כי השימוש בכלי מחקר אלו יאפשר לסטודנטים ללמוד על מאפייני המשתתפים בפעילויות הבלתי פורמאליות, המניעים להשתתפותם, העדפותיהם ומידת שביעות רצונם מהפעילות. כמו כן, ניתוח הממצאים יאפשר להם להסיק מסקנות והמלצות לעתיד. מהלך זה יכול להוות מודל לעבודת איש החינוך בהמשך דרכו המקצועית בשדה.

סוגיות נבחרות בחינוך בלתי פורמאלי – סמינריון: במסגרת הסמינריון נדון בסוגיות מרכזיות בתחום החינוך הבלתי פורמאלי כגון: תפקיד החינוך הבלתי פורמאלי בעידן הפוסט – מודרני, חינוך בלתי פורמאלי בחברה פלורליסטית וחינוך במעגלי החיים. הדיון יתמקד בתפיסת החזון החינוכי של העובד בחינוך הבלתי פורמאלי ויחסי הגומלין שבין תיאוריה למעשה. במהלך הקורס יכתבו הסטודנטים עבודה סמינריונית הכוללת בין היתר: ניסוח שאלת מחקר, סקירת הספרות המחקרית, התאמת שיטת המחקר, איסוף נתונים וניתוחם, וכתבת הדיון.

לימודי חובה - התמחות חינוך חברתי-קהילתי

קהילה וקהילתיות: הקורס "קהילה וקהילתיות" מהווה קורס המשך לקורס "מבוא למחשבה קהילתית". מטרת הקורס היא להעמיק את הידע וההיכרות של הסטודנטים במפגש עם סוגים שונים של קהילות וניתוח המאפיינים הקהילתיים. במסגרת הקורס יידונו גישות תיאורטיות להבנת תהליכים בקהילה, סוגים שונים של קהילות, מערכת יחסי הגומלין ו"חלוקת התפקידים" שבין המדינה לקהילה. כמו כן, הלמידה בקורס תקנה לסטודנטים כלים ומושגים מרכזיים למיפוי ואבחון של קהילות וגורמים בקהילה. במהלך הקורס הסטודנטים יחקרו מוסדות קהילתיים שונים בעזרת כלי-ניתוח ופרדיגמות שנלמדו בקורס המבוא, ויגבשו הצעת התערבות לשיפור ושדרוג הפעילות במוסד אותו חקרו.

חינוך ערכי מוסרי: הקורס נועד להקנות לסטודנטים מודעות לחשיבות החינוך הערכי והמוסרי, הבנת מורכבותו והדילמות הנובעות ממנו. במסגרת הקורס נדון בהיבטים שונים של החינוך המוסרי והערכי כגון: מטרת החינוך המוסרי, תהליך התפתחות המוסר עפ"י קולברג, חינוך לדמוקרטיה, ערכים במשבר, חינוך לאומי, חינוך דתי לאומי, החינוך בתנועות הנוער, חינוך ל"ערכים בורגניים" והמרד נגדם.

מנהיגות נוער – מתיאוריה למעשה: הקורס יעסוק בהקניית ידע תיאורטי בנושא המנהיגות, מרכיביה וסגנונות של הנהגה. כמו כן, במסגרת הקורס נדון בסוגיות כגון: יחסי הגומלין שבין מנהיג וקבוצה, מודלים שונים של מנהיגות ייעודית, מנהיגות בני נוער ומאפייניה, טיפוח המנהיגות במסגרת תנועות הנוער, ומודלים של מנהיגות בקרב קבוצות בני נוער בחברה הישראלית. במהלך הקורס נערוך היכרות עם תכניות חינוכיות לטיפוח מנהיגות בקרב בני נוער והסטודנטים יתנסו בהפעלת תכנית בתחום זה.

ניהול פרויקטים ויזמות חברתית בקהילה: הקורס יקנה ללומדים כלים להבנת הפעולה של יזמים חינוכיים ומוסדות חינוכיים יזמיים בישראל. במסגרת הקורס נדון בנושאים כגון: מהי חשיבה היזמית, מהן הדרישות להפעלת פרויקטים חינוכיים בקהילה, אתור צרכי הקהילה, תרגום למטרות ודרכי פעולה, גיוס ואיגום משאבים. הקורס יעסוק גם בהיבטים של ניתוח הכלים הנדרשים מהיזם למען יצירת שותפויות, בחירה מושכלת של תכניות אסטרטגיות לשוק פרויקטים, גיוס והפעלת מתנדבים.

מיומנויות בעבודה קבוצתית: קורס זה מהווה קורס המשך לקורס "הקבוצה, התנהגות קולקטיבית ותהליכים קבוצתיים". מטרת הקורס היא להעמיק את הידע התיאורטי והמקצועי, תוך כדי ניתוח של סיטואציות והתמודדויות שמזמן השדה בהתנסות המעשית בהדרכת קבוצות בני נוער. במסגרת הקורס נעסוק בתהליכי גיבוש והדרכה של קבוצות בני נוער, תוך בחינת הסגנון האישי וגישות הדרכה. כמו כן, יושם דגש על פיתוח אסטרטגיות להתמודדות עם קשיים וקונפליקטים בעבודה הקבוצתית.

זהות מקצועית של עובד חינוך חברתי-קהילתי: הקורס נועד לפתח במדריך החברתי - קהילתי זהות אישית ומקצועית באמצעות דיאלוג אישי וקבוצתי. במסגרת הקורס נעסוק בהגדרת תפקידו של המדריך, בחירת התכנים והדגשים בפעילותו מבחינה ערכית וחברתית, ובניתוח המיומנויות הנדרשות לעבודתו בתחום. כמו כן, הדיון יתמקד בהכרת האתיקה המקצועית של עבודת המדריך באמצעות ניתוח דילמות אתיות וערכיות.

התמודדות עם בעיות התנהגות בעבודה החינוכית: הקורס נועד להקנות ידע וכלים להתמודדות עם בעיות התנהגות במערכת החינוך. במסגרת הקורס יידונו הסיבות העיקריות לבעיות התנהגות בביה"ס וכן תסמונות כגון ADHD וטורט, גישות ושיטות להתמודדות עם בעיות התנהגות בביה"ס, יישום השיטות החינוכיות תוך בניית תוכניות התמודדות בקבוצות עבודה קטנות.

תיאוריה ופרקטיקה בעבודה חינוכית – טיפולית עם נוער במצבי סיכון: קורס זה מהווה המשך לקורס היסוד "מבוא לעבודה חינוכית – טיפולית". הקורס נועד להעמיק את הידע התיאורטי לגבי היכרות עם הגישות השונות בתחום העבודה החינוכית - טיפולית בבני נוער במצבי סיכון. במהלך השנה נבחן תמונות קליניות של מצבי מצוקה שונים בקרב בני נוער לאור הגישות שנלמדו. חלקו של הקורס יינתן במתכונת של סדנא וילווה את ההתנסות המעשית בשנה השנייה ללימודים. הדיון בסדנא נועד לפתח כלים מקצועיים בעבודה החינוכית- טיפולית, תוך כדי ניתוח של סיטואציות והתמודדויות שמזמנת ההתנסות המעשית.

התערבות חינוכית מניעתית: הקורס יתמקד בשני מישורים: היכרות עם ילדים ונוער במצבי סיכון והיכרות עם גישות להתערבות חינוכית מניעתית. חלקו הראשון של הקורס יעסוק בדרכי זיהוי, התמודדות ודרכי דיווח, הכרת התפיסה המיטבית, וכלים למיפוי כתתי בתחום הרגשי חברתי. חלקו השני של הקורס יתמקד בתפקיד המורה/המדריך בהתערבות חינוכית ומניעה לאור הגישות תיאורטיות בתחום. כמו כן, במסגרת הקורס יינתן דגש על ידע ומיומנויות בתחום הקניית כישורי חיים לבני נוער ופיתוח שיח מיטבי עם תלמידים.

התמודדות פסיכו- חינוכית עם אלימות וסטייה בקרב בני נוער: חלקו הראשון של הקורס יוקדש ללימוד ידע תיאורטי רחב לגבי התנהגות אלימה והכרת הגישות התיאורטיות מתחום הפסיכולוגיה, הסוציולוגיה והקרימינולוגיה הדנות באלימות. במסגרת הקורס נדון בסוגיות נבחרות כגון: הבדלי מגדר, אלימות וקשיי למידה, השפעת המדיה על התנהגות תוקפנית, אלימות וריבוד חברתי ואלימות של היחיד והקבוצה. חלקו השני של הקורס יוקדש להקניית כלים מקצועיים להתמודדות עם בעיות אלימות. הלימוד יעשה באמצעות הכרת תוכניות המניעה, ניתוח אירועי האלימות בהם נתקלים הסטודנטים במהלך עבודתם ופיתוח אסטרטגיות להתמודדות עם אירועים אלו.

זהות מקצועית של עובד קידום נוער: הקורס נועד לפתח בסטודנט זהות אישית ומקצועית של עובד קידום נוער באמצעות הכרת ההיבטים הטיפוליים והחינוכיים הקשורים לתפקידו ורכישת האתיקה המקצועית. יידונו סוגיות כגון: המיומנויות המקצועיות הנדרשות מעובד קידום נוער, עקרונות אתיים המנחים את עבודתו, ודילמות ערכיות ואתיות עמן הוא מתמודד. כמו כן, נבחן את הכישורים והמיומנויות הנדרשים בעבודה בתוך צוות רב מקצועי בקהילה.

לימודי בחירה

ישראליות – יהדות, דתיות – חילוניות במדינת ישראל: הקורס נועד להציג את המורכבות והרב-גונית של הזהות היהודית והישראלית במדינת ישראל מתוך כוונה שהסטודנט יוכל לגבש לעצמו את זהותו האישית. מהזהות של היחיד יעבור הקורס לדון באופייה של מדינת ישראל ובשורשי הקיטוב ביחסי דתיים-חילוניים ממגילת העצמאות ועד לימינו. כמו כן, נבחן את התגבשות הזרמים ביהדות והיחסים המורכבים ביניהם בארץ ובתפוצות. חלקו השני של הקורס יוקדש לבחינת תרומתו של החינוך הבלתי פורמאלי ובעיקר של תנועות הנוער לגיבוש הזהות הלאומית, דתית/חילונית בקרב בני הנוער.

אידיאולוגיות מודרניות והשלכותיהן החינוכיות: הקורס נועד לסייע לסטודנטים לפתח עמדה חינוכית עצמאית, ביקורתית ומושכלת המבוססת על הכרות מעמיקה עם מגוון הגישות האידיאולוגיות הנוכחות בשדה החינוך של ימינו. בחלקו הראשון של הקורס, נדון בטבעו האידיאולוגי של החינוך ובשלל המתחים האימננטים לפעולתו (פרטוכלל, חירות/דיכוי, עיון מעשה וכו'). חלקו השני יוקדש לדיון בארבע אספקטריות אפשריות לבחינתו של השיח החינוכי עפ"י גישתו של פרופ' לם: התרבותית, החברתית, האידיבידואליסטית והביקורתית. הלימוד יכלול ניתוח טקסטים אידיאולוגיים המאפיינים את הגישות השונות ודיון באתגוריהן וחסרונותיהן של כל גישה, תוך התייחסות מתמדת אל הפרקסיס החינוכי ואל משמעויותיה היישומיות של כל עמדה אידיאולוגית. בחלקו האחרון של הקורס נבקש ליישם את המיפוי האידיאולוגי שנלמד על המרחבים החינוכיים שבהם אנו פועלים.

ביה"ס הקהילה והממסד: מטרת הקורס היא להקנות לסטודנטים ידע והיכרות מעמיקה לגבי השינויים שחלו בעשורים האחרונים ביחסי הגומלין שבין בית הספר, ההורים, הקהילה ומשרד החינוך. כמו כן נדון בסוגיות נבחרות כגון: אוטונומיה בית ספרית בעידן הפוסט-מודרני, מעורבות הורים בבתי הספר, ריבוד חברתי, והחינוך האפור. במסגרת הקורס ייבחנו מודלים שונים של שיתוף הקהילה העוטפת את בית

הספר, תוך בירור תהליכי החיזוק וההעצמה המתרחשים בעת קיומם של ניסיונות להגדרה עצמית קהילתית, אל מול כוחות חברתיים ושלטוניים שונים.

החינוך במסגרות חוץ – ביתיות: הקורס נועד להקנות לסטודנט ידע רחב לגבי החינוך במסגרות חינוך חוץ ביתיות בארץ ובעולם. הדיון בקורס יתמקד בניתוח מטרות החינוך החוץ ביתי, מאפייניו, סוגי המסגרות של החינוך החוץ ביתי, החינוך החוץ ביתי לאור גישות פסיכולוגיות ומאפייני גיל ההתבגרות, וניתוח השוואתי בין המסגרות הפועלות בארץ לבין מסגרות חינוך חוץ – ביתיות בעולם. במסגרת הדיון נערוך היכרות עם מגוון המסגרות של החינוך החוץ ביתי הן בתחום החברתי – ערכי והן בתחום הטיפולי שיקומי.

עבודה עם הורים במסגרות חינוכיות: הקורס נועד להרחיב את המודעות האישית של הסטודנט לחשיבות הדיאלוג מורה-הורה בבית הספר ובמסגרות שונות בקהילה, ולהקנות לסטודנטים כלים וידע מקצועי להיכרות ותקשורת עם משפחתו של הילד. חלקו הראשון של הקורס יתמקד בסוגיות כגון: סמכות הורית, היבטים תיאורטיים לגבי הורות מגדלת בעידן הפוסט מודרני, יחסי הורים – מורים במערכת החינוך בישראל ומעורבות הורים, וריבוד חברתי מתוך ראייה ביקורתית חברתית. חלקו השני של הקורס יוקדש לתקשורת מורה – הורה עם משפחתו של הילד במצבי סיכון ויכלול ניתוח פרשני של מקרים פרטניים של ברית עבודה חינוכית מגדלת בין מורים והורים לילדים במצבי סיכון.

התמודדות עם מצבי לחץ וחירום במערכות חינוך: מטרת הקורס היא להקנות ידע בנושא התמודדות אנשי חינוך במצבי לחץ וחירום ברמת הקהילה (מלחמה, טרור, משבר כלכלי, אסונות) וברמת הפרט (מחלה במשפחה, מוות וכד'). במסגרת הקורס ילמדו גישות ומודלים תיאורטיים לגבי מצבי לחץ, ודרכי התמודדות. הדיון יכלול ניתוח תהליכי התערבות וטיפול במסגרת הבית ספרית, ומיפוי הקשרים בטיפול באירועים בין המערכת החינוכית לבין המוסדות הקיימים בקהילה.

עבריינות נוער: הקורס יתמקד בהיבטים תיאורטיים ומחקריים לגבי עבריינות נוער כגון: הגורמים לעבריינות, הקשר בין קורבנות בילדות לעבריינות בגיל הנעורים, מערכת היחסים במשפחה והשפעתה על התפתחות דפוסי עבריינות, הגירה ועבריינות נוער, עבריינות וריבוד חברתי, והבדלי מגדר. הדיון בסוגיות יכלול הצגת מודלים תיאורטיים וסקירת מחקרים בנושאים השונים. חלקו האחרון של הקורס יתמקד בהכרת דרכי הטיפול בנוער עבריין תוך שימת דגש על ההיבטים השונים של חוק הנוער.

סמים והתמכרויות בקרב בני נוער: הקורס יעסוק בהקניית ידע בסיס לגבי סוגי הסמים, השפעותיהם, וניתוח ההיבטים הפסיכו-סוציאליים של תופעת השימוש בגיל ההתבגרות. הדיון יכלול דרכים לזיהוי בני נוער משתמשים, הבנת תהליך ההתמכרות והקניית כלים לניתוח מקרה. חלקו השני של הקורס יקדש להכרת תוכניות מניעה החינוכיות הקיימות בנושא השימוש בסמים. כמו כן נדון בגישות התערבות וטיפול בבני נוער המשתמשים בסמים, מידת התאמתם של הגישות לדפוסי ההתמכרות ולמאפייני המשתמש.

החברה הערבית בישראל – תמונת מצב: הקורס יבחן את התפתחותה של החברה הערבית והשינויים שחלו בה מאז קום המדינה ועד להיום תוך שימת דגש על סוגיות ודילמות, שמאפיינות חברה הנמצאת בתהליך מעבר והתהוות. הדיון יתמקד בבחינת המגמות בחברה הערבית מפרספקטיבות שונות ויכלול ניתוח של התמורות הדמוגרפיות, חברתיות, כלכליות, חינוכיות ופוליטיות.

המגזר השלישי: מטרת הקורס היא להקנות לסטודנטים ידע תיאורטי ומחקרי על מבנה המגזר השלישי והתפתחותו בישראל. במסגרת הקורס נערוך היכרות עם תפקידי המגזר השלישי, תחומי הפעילות, סוגי ארגונים ומערכת היחסים בין המגזר השלישי למדינה. הדיון יכלול ניתוח של היבטים תיאורטיים חברתיים, כלכליים ופוליטיים לגבי המגזר השלישי ובממשקים הקיים בין המגזר השלישי למגזרים האחרים בחברה.

המסלול ללימודי חינוך בלתי פורמלי, מכללת בית ברל³

מסגרת ההכשרה

לימודי חינוך בלתי פורמלי נמשכים ארבע שנים ומקנים תואר "בוגר בהוראה" (B.Ed.) ותעודת "עובד חינוך" מטעם משרד החינוך. בנוסף, בתום שנה ג' זכאי הסטודנט לקבל אישור המזכה אותו בדרגת שכר של מדריך מוסמך בכיר במשרד החינוך. תכנית הלימודים היא בהיקף של 90 ש"ש ונפרשת על פני ארבע שנים. בכל אחת משנות הלימודים מחויבים הסטודנטים בהכשרה מעשית במסגרות העוסקות בחינוך בלתי פורמלי.

רציונל התכנית

תחום החינוך הבלתי פורמלי (חב"פ) מבוסס על ההנחה כי חינוך אינו מתמצה בלמידה פורמלית בתוך כותלי בית הספר, וכי הרחבת המושג "חינוך" יכולה לשמש מנוף לתהליכים חברתיים וקהילתיים ולשינוי של ממש בעולם. סטודנטים במסלול לחינוך בלתי פורמלי מתנסים בפיתוח תפיסה אלטרנטיבית של המושג חינוך ובחידוד והעמקת מיומנויות פרקטיות הנדרשות על מנת ליזום, לקדם לנהל ולבצע עבודה חינוכית ברוח זו.

לימודי חינוך בלתי פורמלי מכשירים סטודנטים למלא מגוון רחב של תפקידים בארגונים חינוכיים חברתיים תרבותיים ופוליטיים: מרכזים קהילתיים, ארגוני מתנדבים, תנועות חברתיות, עמותות ועוד. התפקידים השונים בחינוך הבלתי פורמלי מחייבים פיתוח מודעות וידע בתחומים רבים, שילוב בין דיסציפלינות אקדמיות בסיסיות ומיומנויות מעשיות מגוונות. בהתאם, כוללת תכנית הלימודים במסלול לחינוך בלתי פורמלי קורסים תיאורטיים עיוניים, סדנאות והכשרה מעשית.

הקורסים התיאורטיים כוללים לימודי יסוד בתחומי סוציולוגיה, פילוסופיה, חינוך והכרת החברה הישראלית על ארגוני החינוך הבלתי פורמלי המייחדים אותה. במסגרת הסדנאות מפתחים הסטודנטים מיומנויות בתחום הנחיית הקבוצות, הארגון והעבודה הקהילתית. במסגרת ההכשרה המעשית מכירים הסטודנטים ארגונים מגוונים של החינוך הבלתי פורמלי ומתנסים בקידום פרויקטים מעשיים בתוכם.

בנוסף ללימודים במסלול על הסטודנט לבחור ללמוד תחום דעת נוסף מתוך רשימת החוגים. סטודנט שהשלים את תכנית הלימודים של שנה ג' יכול לקבל אישור המזכה אותו בדרגת שכר של מדריך מוסמך בכיר במשרד החינוך ובארגונים העובדים על פי דפוסיו.

מסלולי הלימוד

מסלול משולב עם תעודת הוראה לבית הספר העל-יסודי: מסלול ייחודי שבו ניתן לשלב לימודים במסלול הבלתי פורמלי עם לימודי תעודת הוראה לבית הספר העל-יסודי במקצוע התמחות מסוים, כגון מדעי החברה, ארץ ישראל, מתמטיקה, תרבות ישראל ומקצועות נוספים. הלימודים במסלול נמשכים ארבע שנים ומקנים תואר "בוגר בהוראה" (B.Ed.) + שתי תעודות: תעודת עובד חינוך בקהילה ותעודת הוראה.

מסלול משולב עם לימודי חינוך מיוחד: ניתן לשלב לימודים עם החוג לחינוך מיוחד בשני נתיבים: האחד – למטרת העשרה ללא תעודת הוראה והשני – למטרת הכשרה מקצועית נוספת בחינוך מיוחד. ניתן להתחיל הכשרה כפולה זו במהלך השנה הרביעית ללימודים ולסיים במסגרת הכשרת אקדמאים. הלימודים במתכונת זו נמשכים חמש שנים ומקנים תעודת הוראה גם בחינוך מיוחד.

³ מתוך אתר המכללה במרשתת, 25.5.2015

מסלול משולב עם תעודת הוראה באנגלית לבית הספר העל-יסודי: מסלול ייחודי שבו ניתן לשלב לימודים במסלול הבלתי פורמלי עם לימודי תעודת הוראה באנגלית לבית הספר העל-יסודי. הלימודים במסלול נמשכים ארבע שנים ומקנים תואר "בוגר בהוראה" (B.Ed.) + שתי תעודות: תעודת עובד חינוך בקהילה ותעודת הוראה באנגלית לעל-יסודי.

תכנית המצוינים: ניתן לשלב לימודים במסלול לחינוך בלתי פורמלי עם לימודי תעודת הוראה במסגרת תכנית המצוינים.

תכניות ייחודיות: המסלול לחינוך בלתי פורמלי, בשיתוף המינהל לחינוך התיישבותי, מפעיל תכנית ייחודית למחנכי פנימיות. התכנית משלבת תכנים מהמסלול לטיפול וקידום נוער והלימודים מרוכזים ביום וחצי בשבוע.

לימודי חינוך בלתי פורמלי - התנסות מודרכת

ההתנסות המודרכת במסלול לחינוך בלתי פורמלי נמשכת לאורך כל שנות הלימוד בארגונים העוסקים בחינוך בלתי פורמלי ומלווה בסדנה:

- שנה א: סדנה להכרת מסגרות החינוך הבלתי פורמלי הכוללת סיורים במהלך השנה
- שנה ב: סדנת הנחיית קבוצות + התנסות בהנחיית קבוצה.
- שנים ג ו-ד: סדנת גמר + התנסות מודרכת המאפשרות לכל סטודנט לתכנן, לנהל, לבצע ולהעריך מיזם חינוכי-חברתי, תוך למידה ויישום מיומנויות בתחומי פיתוח תכניות חינוכיות וניהול.

מבנה תכנית הלימודים

תחום	שעות שניות
החוג לחינוך בלתי פורמלי (לימודים עיוניים)	26
המסלול לחינוך בלתי פורמלי	30
חוג דיסציפלינרי או חטיבת לימודים בבי"ס לחינוך	30-26
לימודי יסוד	6
לימודי העשרה	2
סה"כ	94-90

לימודים עיוניים:

שיעורי מבוא (7 ש"ש): מבוא לסוציולוגיה, מבוא לחב"פ, פסיכולוגיה התפתחותית, מבוא לפילוסופיה של החינוך, מבוא לתכנון תכניות חינוכיות בחב"פ, מבוא להתנהגות ארגונית. **שיעורים מתקדמים (15 ש"ש)**: תהליכי יצירה: היחיד והקבוצה, מתודות בחב"פ, דור המסכים, המגזר השלישי בישראל, גישות פדגוגיות פרוגרסיביות, זירות ואחרות בקולנוע, חינוך ומוזיאונים, שחקנים ומיזמים חדשים בחינוך הציבורי, יזמות ומנהיגות חברתית, מגדר חינוך וחב"פ, תהליכי יצירה: הקבוצה והקהילה, פדגוגיה קהילתית, שיווק ארגוני חב"פ, סמינריון חב"פ. **שיעורי בחירה (4 ש"ש)**: קורסים מהחוג לקידום נוער או מהחוג למדעי החברה.

המסלול לחינוך בלתי פורמלי, לימודים יישומיים ביחידה להכשרה חינוכית:

לימודי מבוא (9 ש"ש), משותפים למסלול לחינוך בלתי פורמלי ולמסלול לקידום נוער: מבוא לגישה קהילתית, היבטים סוציולוגיים של החברה, פסיכולוגיה חברתית: יחיד וחברה, מערכת החינוך בישראל, שיטות מחקר, סמינריון בחינוך.

התנסות מודרכת וסדנאות (21 ש"ש) : ההתנסות, הנמשכת לכל אורך שנות הלימוד, היא ליבת ההכשרה ומלווה בהנחיה בסדנאות ובארגונים ובהם משולבים הסטודנטים. התנסות מאפשרת מפגש עם תכנים וקהלים שונים לצד תכנון, ארגון ויישום פעילויות חינוכיות בדרכים ושיטות מגוונות.

הקורסים : התנסות אישית בקבוצה, הכרת מסגרות החינוך הבלתי פורמלי, מיומנויות הנחייה, סדנת גמר, התנסות מודרכת.

שנה ד התמחות בהוראה ובתפקידי חינוך (סטאז') : על מנת לקבל רישיון הוראה ורישיון ממשד החינוך במסלולי הוראה, קידום נוער ובלתי פורמלי נדרשת שנת התמחות (סטאז'). שנה זו היא שנת העבודה הראשונה בפקוח משרד החינוך. כל בוגר חייב לעבוד במסגרת ההתמחות בהיקף של שליש משרה לפחות, במשך שנת לימודים אחת. במהלך הסטאז' נדרש המתמחה לעבודה פרטנית, קבוצתית וקהילתית מערכתית תוך הדרכה אישית שבועית (שעה פעם בשבוע) ולהשתתף בסדנת סטאז' בהיקף של 2 ש"ש (לא כלולה במניין השעות לתואר).

חוג דיסציפלינרי בבית הספר לחינוך (26 ש"ש) : סטודנט במסלול לחינוך בלתי פורמלי לומדי לימוד דיסציפלינה בנוסף ללימודיו במסלול לחינוך בלתי פורמלי.

לימודי יסוד והעשרה : לימודים אלה כוללים קורסי חובה בהתאם להנחיות המועצה להשכלה גבוהה, משרד החינוך והחלטות ועדת ההוראה בבית הספר לחינוך במכללה. הקורסים : הוראת השואה בחברה הישראלית או לימודי דמוקרטיה ושוויון, עברית לשון והבעה, אוריינות מחשב, אנגלית.

התמחות בניהול ופיתוח מערכות חינוך לא פורמליות לתואר שני באוניברסיטת בר אילן⁴

משך הלימודים : שנתיים במשך יום אחד בשבוע
 מטרת המסלול היא להכשיר סגל בכיר לניהול מערכות חינוך בלתי פורמליות במתנ"סים, תנועות נוער וגופים חינוכיים וולונטאריים שונים, המסוגל לבצע מחקר ורפלקציה על עבודתו המעשית. מטרת מסלול הלימודים החדש לגשר בין היבטים תיאורטיים של הניהול במערכות הבלתי פורמליות ובין הצרכים הריאליים המתעוררים בשדה. לתחום ההתמחות החדש היבטים תיאורטיים, מחקריים ויישומיים. חידושו העיקרי של המסלול הוא ההיבט הפרקטי דהיינו קיומן של סדנאות מעשיות בתוך מסגרת הלימודים התיאורטית, לפיתוח אישי ומקצועי. התוכנית קושרת בין ממצאי המחקר העדכני בארץ ובחול לבין אפשרויות הטמעתם בשטח.

תכנית הלימודים - מנהיגות במערכות חינוך : התמחות בחינוך בלתי פורמלי

לתכנית הלימודים שלושה מרכיבים עיקריים : מיומנויות ניהול, נוער וקהילה.

– מסלול א' ⁵ עם תזה- סה"כ 18 ש"ש⁶

שנה א', קורסי חובה, 6 ש"ש + סמינריון חובה

2	כלכלת החינוך : מימון וניהול תקציב בית ספרי
1	מערכת המינהל החינוכי במשפט
1	המורה והמנהיג החינוכי במשפט – זכויות וחובות
2	חינוך לערכים, לדמוקרטיה ולאזרחות בעולם נבוך (סמינריון)
2	ניהול תכנון ופיתוח תכניות התערבות במסגרות בלתי פורמליות

שנה ב', 6 ש"ש + סמינריון לבחירה

1	חקר הפנאי והחינוך הבלתי פורמלי
1	קהילה ותאטרון
2	מיומנויות ניהול ומנהיגות בחינוך חברתי-קהילתי
2	גורמי סיכון וחוסן בנוער בישראל (סמינריון)
2	התמודדות עם נוער במצבי סיכון (סמינריון)

תיאור הקורסים

כלכלת החינוך : מימון וניהול תקציב – ד"ר איריס הדר הקורס עוסק במושגי יסוד בכלכלה שמנהל צריך לדעת ובעקרונות בנית תקציב וניהול תקציבי במערכות פורמליות ובלתי פורמליות. הקורס יעסוק בתקצוב שוטף, תכנון ותקצוב, קריאת מאזנים, גיוס משאבים ותרומות, מתנדבים ושילובם בפרויקטים קהילתיים לילדים ונוער בקהילה וניהול שותפויות.
מיומנויות ניהול ומנהיגות חינוכית במסגרת בלתי פורמלית – ד"ר רובוביץ הקורס נותן כלים מעשיים בניתוח סוגי מנהיגות, התנהגות ותקשורת בארגונים, ניהול ידע, העצמת עובדים, חזון חינוכי ותרגומו לעבודה, ניהול מצבי שינוי בתהליכי התחדשות, אקלים ארגוני, פיתוח סביבה תומכת, הכוונה עצמית, קהילה לומדת, הארגון הלומד משמעותו ויישומו במערכות חינוכיות. נ

⁴ מתוך אתר המסלול במרשתת, 21.5.2015

⁵ במסלול ב' 22 ש"ש והקורסים זהים למעט קורס אחד נוסף "מנהיגות ועיצוב מדיניות חינוכית : מתיאוריה למעשה".

⁶ קורסים בסטטיסטיקה ומחקר כמותי אינם מצוינים בסקירה זו.

התמודדות עם נוער במצבי סיכון – הקורס עוסק בניתוח מכלול הבעיות והדילמות הקשורות בעבודה עם נוער בסיכון. תופעת הנשירה הסמויה והגלויה מבתי ספר ומסגרות חינוכיות מפצות או משלימות, סוגיות באתיקה, חוקי נוער, הקוד האתי של עובדי הנוער בישראל, תיאוריה ויישום בהתמודדות עם קונפליקטים, ערכים בעבודה עם נוער בסיכון, תהליכים ושיטות עבודה עם **גורמי סיכון וחוסן בחיי נוער בישראל** – הקורס עוסק בחיי נוער מבוקר עד ערב, טיפוח מנהיגות נוער כמנוף חברתי- ערכי, תיאוריה ופרקטיקה בפיתוח תהליכי העצמה של יחידים וקבוצות באמצעות התנסות בתפקידי הנהגה, איבחון גורמי סיכון וגורמי חוסן, גישות קוגניטיביות והתנהגותיות להעצמה.

חינוך לערכים לדמוקרטיה ולאזרחות בעולם נבון – הקורס עוסק בחינוך לערכים בעידן פוסט מודרני ובדילמות התיאורטיות והמעשיות העולות מהמפגש של נוער עם עולם פוסט מודרני מורכב. הקורס מתמקד בעיקר באתגרים שמציב המשטר הדמוקרטי לנוער ובמכלול הדילמות שעולות מהזיקות הלאומיות השונות של בני נוער לאתגר האזרחות בעולם בכלל ובישראל בפרט. קהילה .

קהילה ותיאטרון – הקורס עוסק במפגש הייחודי בין תיאטרון וקהילה וכיצד הקהילה יכולה להפוך את התיאטרון לכלי מעצים בעל השלכות פורמטיביות היבטים סוציולוגיים של חינוך וקהילה – ד"ר מתי רונן הקורס עוסק במושגי יסוד הדרושים לחוקר לעסוק בניתוח היבטים שונים העוסקים בקשר שבין חינוך, קהילה וחברה. **ניהול, תכנון, פיתוח והערכה של תכניות התערבות בחינוך** – הקורס עוסק בתכנון תוכניות התערבות לקהלי יעד שונים, הגדרת האוכלוסייה, הגדרת הצרכים, בניית תוכנית התואמת את הני"ל והערכתה.

תכנית מנדל למנהיגות חינוכית בתנועות הנוער, מכון מנדל למנהיגות⁷

פרופ' מרדכי ניסן, ירון גירש

א. רציונל

שנות הילדות וההתבגרות הן תקופה קריטית בעיצוב הערכים של האדם. בחינה של המציאות בישראל מגלה כי לתנועות הנוער מעמד מרכזי בעיצוב זה. עד שנות ה-70 של המאה הקודמת תנועות הנוער היו "בית היוצר" של ערכי ההגשמה והמחויבות של בני הנוער בישראל. בשנות ה-70 ותחילת המאה הנוכחית חלה ירידה במספר החניכים בתנועות הנוער בישראל ואפשר גם בהשפעה שלהן על חניכיהן. זאת, הן עקב המהפכה שחלה בפעילות הפנאי כניסת הטלוויזיה והמחשב והן עקב גורמים הקשורים בסדר החברתי כגון תרבות הצריכה והאינדיבידואליזם, אך גם, ניתן לשער, עקב ערעור החזון שהתנועות העמידו בפני חניכיהן. בשנים האחרונות אנו עדים לעלייה מרשימה במספר החניכים בתנועות הנוער בישראל, והוא מגיע עתה למאות אלפים.

החינוך לערכים נמצא עתה במשבר בעולם המערבי כולו. התרבות הפוסט מודרנית מערערת על תוקפם של ערכים, וביטוי לכך הוא ערעור הסולידריות בחברה הישראלית. קיימת היום הסכמה רחבה בדבר הצורך בחינוך לערכים שיתבסס על התנסות ועל הבנה של המציאות החברתית מתוך בירור ודיון, תוך הימנעות מאינדוקטרינציה. לתנועת הנוער יש מאפיינים האמורים להיות בעלי תרומה ייחודית לחינוך לערכים ודרך כך לכינונה של חברה ישראלית דמוקרטית. תנועות הנוער בישראל ניצבות בקו הראשון בצד המשפחה ובית הספר באתגר החינוך לערכים.

אנשים בעמדות בכירות בתנועות הנוער חשים שסיוע חוץ ראוי עשוי להיות בעל ערך רב בקידום הפעילות החינוכית של התנועות. מכון מנדל עם משאביו וניסיונו, יכול להגיש סיוע זה. בכך יתרום המכון לקידום מסגרת חינוכית בעלת עבר מפואר והווה ועתיד מבטיחים, ודרך כך גם להתפתחותם של מנהיגים בעלי תחושת שליחות בתחומי החינוך והחברה. ככל שהן שונות ביניהן, ולעתים אף מתחרות זו בזו, תנועות הנוער מתמודדות עם בעיות הצומחות במציאות חברתית ותרבותית דומה וכולן חותרות בדרכן ליצירת חשיבה והתנהגות מיטיבה. תכנית למנהיגי החינוך בתנועות הנוער תהווה הזדמנות למפגש בין מנהיגי נוער מתנועות שונות מבחינה אידיאולוגית וממגזרים שונים בחברה. מפגש כזה עשוי לתרום להיכרות עמוקה של כל תנועה עם עצמה, להיכרות בין התנועות, ללמידה של גישות שונות לפעילות עם נוער, ומעבר לכך – לשיח פתוח וליתר הבנה הדדית בחברה.

ב. מטרת התכנית

התכנית מבקשת לענות על הצורך המתגבר בחינוך בישראל למסגרות המעניקות חינוך ערכי ברמה נאותה. תנועות הנוער הוכיחו את השפעתן המבורכת בתחום זה. התכנית מצופה לקדם השפעה זו. התכנית מבקשת לסייע בגיבוש זהותם החינוכית של מנהיגי החינוך בתנועות הנוער, להעמקת הידע העיוני והפרקטי הרלוונטי לעבודתם, הרחבת היכרותם עם המציאות החינוכית בארץ ובעולם ופיתוח היכולת שלהם לתרגם תפיסות חינוכיות לכדי מעשה. התכנית תשמש פלטפורמה לתנועות השונות לעיון משותף ברעיונות ובהיבטים הפרקטיים של החינוך בתנועות הנוער, ולדיון באתגרים הניצבים בפני התנועות כיום על רקע המציאות החברתית והתרבותית בארץ. התכנית מבקשת לקדם שיתוף פעולה בין התנועות ודרך כך יתר פתיחות בין מגזרים שונים בחברה הישראלית.

ג. תכנים

⁷ מסמך פנימי של קרן מנדל – נשלח על ידי ירון גירש.

התכנית תעסוק בין היתר בנושאים אלו: היבטים פילוסופיים, סוציולוגיים ופסיכולוגיים של החינוך, חינוך ערכי (כולל לתרבות יהודית, ציונות, דמוקרטיה, צדק חברתי, מחויבות חברתית), בני נוער וצעירים בעידן הנוכחי, החברה הישראלית והאתגרים העומדים בפניה, תרבות הפנאי והרשתות החברתיות, סוגיות במדיניות החינוך ועוד. התכנית תכלול סוגי פעילות שונים: הרצאות; מפגשים עם אנשי חינוך, חברה ותרבות; סדנאות, ניתוח מקרים, עבודה קבוצתית ואישית, סיורים.

ד. תהליך בחירת המועמדים

התכנית מיועדת למנהיגים חינוכיים בתנועות הנוער השואפים לקחת חלק בהובלת התנועות וב"תיקון" החברה הישראלית. באופן ספציפי, התכנית מכוונת לבעלי תפקידי חינוך והדרכה בתנועות הנוער האחראים על חשיבה, תכנון וביצוע הפעילות החינוכית בתנועות. האנשים המשמשים בתפקיד זה הינם בוגרי התנועה, צעירים באמצע שנות ה-20 לחייהם. מספר האנשים המחזיקים בתפקיד זה בכל התנועות הוא למעלה ממאה, כש-25%-30% מהם מתחלפים כל שנה. קריטריונים מרכזיים לבחירת המועמדים יהיו: סקרנות אינטלקטואלית, חשיבה ביקורתית, פתיחות לדעות ואורחות חיים שונות, מחויבות למעשה החינוך ורצון לפעילות בתחומי החברה והחינוך. המועמדים לתכנית אמורים להיות בעלי תואר ראשון ממוסד אקדמי. כל תנועה תגיש (לאחר סינון ראשוני) רשימת מועמדים. המועמדים ייבחנו על ידי צוות המורכב מאנשי מכון מנדל, ונציגי מנהל חברה ונוער במשרד החינוך, מועצת תנועות הנוער ומזכ"לי התנועות. המועמדים שיביעו עניין בהשתתפות בתכנית ויעמדו בקריטריונים לקבלה יוזמנו לראיון אישי. בכל שנה ייבחרו 20 משתתפים. נשאף לכך שמספר המשתתפים מכל תנועה יתאים לגודלה. נציין כי האנשים הנושאים בתפקידי הובלה משמשים בתפקידים כ-3-4 שנים בלבד. עם זאת, השפעתם על תכניות החינוך בתנועות אינה מסתיימת עם עזיבתם. התכניות שהם מכינים והנהלים שהם מפעילים הופכים להיות חלק ממסורת ההדרכה בתנועה. בנוסף לכך נזכיר כי ניסיון העבר מראה כי חלק גדול מבעלי התפקידים החינוכיים ממשיך לעסוק בעבודה חינוכית בתנועה ומחוצה לה גם לאחר סיום תפקידם.

ה. הערכת התכנית

התכנית תוערך בשני שלבים: בשלב ראשון נעריך את התנהלות התכנית תוך כדי קיומה באמצעות מפגשים אישיים לאורך התכנית ודרך שאלון בסיום התכנית. בשלב השני, שיתקיים במחצית השנה השנייה לאחר סיום התכנית, נעריך את השפעתה באמצעות ראיונות עם המשתתפים עצמם ועם האחראים עליהם.

מפגשים אישיים לאורך התכנית: חברי צוות התכנית יערכו כשלושה מפגשים בני 30-40 דקות עסקל משתתף. המפגשים יורכבו משיחה פתוחה על סוגיות ספציפיות הנוגעות למטרות התכנית ול"תוצרים" שלה (לדוגמא: באילו דרכים תורם הידע המועבר בתכנית לתפיסות עולמם החינוכית? האם ידע זה ניתן לתרגום לעבודה בשטח)? שיטה זו משיגה מטרה כפולה: היכרות מעמיקה עם המשתתפים, מעקב אחר התפתחות התכנית מבחינה אישית ומערכתית ופתח להיזון חוזר תוך כדי התרחשותה של התכנית ובסיומה.

ראיונות אישיים כחצי שנה לאחר סיום התכנית: בראיונות אלו נבקש לעקוב אחר השפעת התכנית על עבודת המשתתפים בה. נרצה לבדוק אם אכן יש השפעות כאלו, באלו תחומים, מה הביטויים לכך, האם יש השפעות שקשה לתת להם ביטוי ב"שטח" ומה הקושי, האם השפעות אלו "מועברות" גם לבעלי תפקידים חינוכיים מובילים שלא השתתפו בתכנית, כיצד השפיעה התכנית על היחסים בין תנועות הנוער שיתופי פעולה, עמדות החניכים ועוד כיוצא בזה. כמו כן נבקש מהמשתתפים להעריך מחדש את התכנית ממרחק הזמן ולהציע הצעות לתיקונה והשלמתה.

החוג לחינוך חברתי קהילתי חינוך-בלתי פורמלי, מכללת אורנים⁸

החוג מיועד להכשרת אנשי חינוך בעלי חזון חברתי לעבודה במערכות החינוך הציבוריות, הפרטיות, במגזר השלישי ובמערכת הפורמלית עם נוער בסיכון. תחום חינוך חברתי-קהילתי, מוכר גם בשם "חינוך בלתי פורמלי", מאפשר לסטודנטים ולבוגרים להביא לידי ביטוי את כישורי היוזמה והמנהיגות תוך כדי הובלת תהליכי שינוי בשדה החינוך והחברה.

תכנית לימודי חינוך בלתי פורמלי מורכבת משלשה רכיבים:

מפגש עם תחומי ידע רלוונטיים כמו פסיכולוגיה, פילוסופיה, חינוך, סוציולוגיה ועוד
הקניית כלים לעבודה מעשית בשדה (עבודה טיפולית, הובלת תהליכים חברתיים וכו')
התנסות מעשית בשטח.

לימודי חינוך חברתי מזמינים את הסטודנטים והסטודנטיות למסע מרתק של התפתחות וגילוי עצמי תוך כדי עזרה לזולת.

ההתמחויות הן:

מנהיגות קהילתית מטרתה של ההתמחות זו היא להכשיר בוגרים שיידעו לקחת על עצמם תפקידי הדרכה, ניהול ומנהיגות בקבוצות נוער, בארגונים ועמותות, ברמה הקהילתית, האזורית והארצית. תהליך ההכשרה של ההתמחות כולל:

שנה א' – לימודים כלליים שמטרתם להקנות את בסיס הידע לעבודה עם נוער וקורס "תפיסת תפקיד" שיעברו הבוחרים במגמה זו.

שנה ב' – התמקדות בלימוד דרכים לעבודה עם קבוצות והדרכת נוער ומבוגרים, במקביל לעבודה המעשית בשטח ("אימוני הוראה").

שנה ג' – התמקדות במנהיגות ובניהול קהילה, במקביל להמשך העבודה המעשית בשטח. צוות ההתמחות כולל מרצים בעלי ניסיון רב בחינוך הבלתי-פורמלי והפורמלי, בניהול מערכות ותכניות חינוכיות וניסיון רב ביזמות חינוכית וקהילתית.

קורסי חובה (42 נ"ז): מבוא לגישה קהילתית, תורות אישיות, מבוא לחינוך חברתי-קהילתי, מבוא לעבודה חינוכית עם נוער בסיכון, תפיסת התפקיד – מנהיגות וניהול בקהילה, תהליכים בקבוצה, סדנת שדה, הנחייה אישית, תהליכי התערבות בקהילה, סוציולוגיה של מנהיגות.

קורסי בחירה (10 נ"ז): פסיכולוגיה של מתבגרים, שימוש באמנויות ככלי טיפולי חינוכי, התמודדות עם מצבי לחץ, חינוך טיפולי בראייה הוליסטית, היבטים משפחתיים של נוער בסיכון, נערות במצוקה, המגזר השלישי, חג ומועד בתרבות הישראלית, התמודדות עם אפליה וגזענות בחינוך קהילתי חברתי, מיניות קשר ומשפחתיות, מניעת פגיעה והתעללות בילדים, נוער עובר חוק וחוקי נוער, העצמת נוער באמצעות וידאו, התמודדות עם בעיות משמעת בחינוך קהילתי חברתי, עולמו הרגשי חברתי של הילד עם מוגבלות, עזרה נפשית במצבי חירום – ער"ן, צמתים בחייהם של מתבגרים, פיתוח חברה אזרחית, קהילות טיפוליות, טראומה תיאורית וטיפול על פי הגישה היונגיאנית, כלים אדלריאנים לעבודה חינוכית-טיפולית, פיתוח אופק תעסוקתי לבני נוער בסיכון, קהילה חינוכית.

מחנכים טיפוליים (מט"מ), המכשירה אנשי חינוך לטיפול בנוער הנמצא בסכנת נשירה ממערכת החינוך. תהליך ההכשרה של ההתמחות כולל:

שנה א' – לימודים כלליים שמטרתם הכרות עם אפיונים הייחודיים לנוער בסיכון והמסגרות הייחודיות לנוער זה.

⁸מתוך אתר המכללה במרשתת, 25.5.2015

שנה ב' – חשיפה לכלים ליצירת קשר משמעותי עם נערים, התנסות בשטח הכוללת יצירת קשר אישי עם נערה תוך ליווי אישי לתהליכים אישיים שהסטודנט עובר.
שנה ג' – העמקת הלמידה ומתן כלים לקשר אישי. בנוסף התמודדות ומתן כלים להנחיית קבוצת נערים. תוך ליווי אישי לתהליכים אישיים ומתן כלים להתמודדות אישית וקבוצתית עם מתבגרים.

קורסי חובה (38 נ"ז): מבוא לגישה קהילתית, תורות אישיות, מבוא לחינוך חברתי קהילתי, מבוא לעבודה חינוכית עם נוער בסיכון, תפיסת התפקיד – מחנכים טיפוליים, תהליכים בקבוצה, כלים לעבודה פרטנית, סדנת שדה, פסיכופתולוגיה, סמינריון.
קורסי בחירה (14 נ"ז): ר' רשימה לעיל.

קידום נוער (ק"נ), המכשירה עובדי נוער לשירותים השונים המטפלים בנוער מנותק במסגרות בלתי פורמליות.
קורסי חובה (38 נ"ז): מבוא לגישה קהילתית, מבוא לחינוך חברתי קהילתי, תורות אישיות, מבוא לעבודה חינוכית עם נוער בסיכון, תפיסת התפקיד – קידום נוער, תהליכים בקבוצה, כלים לעבודה פרטנית, סדנת שדה, הנחייה אישית, סמינריון.
קורסי בחירה (14 נ"ז) ר' רשימה לעיל.

הכשרה מקצועית במהלך העבודה

מינהל חברה ונוער – אגף תכנים, תכניות, הכשרה והשתלמויות⁹

אגף תכנים, תכניות, הכשרה והשתלמויות, הינו אגף בין תחומי שאחראי על פיתוח תכנים, תכניות והטמעתן בפיתוח מקצועי, מחקר והערכה. פועל לניהול הידע ולהרחבתו. האגף יוזם ומקדם תפיסות חינוכיות ערכיות, המבוססות על תיאוריות ומחקרים עדכניים ומעודד את המחקר וההוראה של החינוך הערכי קהילתי במוסדות האקדמיים תוך מתן מענה לצורכי השדה. האגף שואף לבסס את המינהל כארגון מקצועי, לומד, מתעדכן ויוזם, כדי לתרום לצמיחה המקצועית ולהעצמה של המפקחים ובעלי התפקידים מהמינהל והפועלים בזיקה למינהל. האגף מפתח תכניות בשילוב אמצעים טכנולוגיים לצרכים עתידיים של מערכת החינוך. אגף תכנים, תוכניות, הכשרה והשתלמויות פועל באמצעות מרכזי הדרכה.

הכשרת כוח אדם למסגרות חינוכיות בלתי פורמליות באמצעות מכללות

לאור מרכזיותו וחשיבותו הרבה של הצוות החינוכי, רואה בו המינהל אוכלוסיית יעד בפני עצמה, והוא פועל לקידום המקצועי של בעלי התפקידים השונים, לטיפוחם ולהעשרתם. לשם כך מושקעים משאבים רבים בהכשרתם לתפקידיהם ובהעצמתם. במהלך מילוי תפקידיהם השונים הם זוכים לתמיכה ולהדרכה מקצועית. צוות המפקחים והמנחים של המינהל מקיים עמם דיאלוג פורה סביב תרומתן של התכניות ודרכי התאמתן לצורכי אוכלוסיות היעד המגוונות. עד לפני שנים לא רבות, ההכשרה לעבודה עם נוער במוסדות חינוך ציבוריים חוץ בית ספריים (רשויות מקומיות, בתי נוער, מתנ"סים) התקיימה במסגרות מחוזיות וארציות במינהל חברה ונוער (אגף הנוער בזמנו). תהליכי הכשרה אלו הקנו לעובדים תעודות "מדריך מוסמך" ו"מדריך בכיר". לבעלי התעודות ניתן היתר הדרכה מטעם מינהל חברה ונוער, ותנאי השכר נקבעו בהתאם לכך ועוגנו בהסכמי שכר קיבוציים עם מרכז השלטון המקומי. בעקבות הצורך להעלות את רמת ההכשרה הופסקו קורסים אלו ונפתחו חוגים אקדמיים במכללות לחינוך.

כדי לשמור על הדינמיות הנדרשת בהכשרת בעלי תפקידים הפועלים במערכות המשתנות תדיר, דרוש שתוכני ההכשרה יעלו בקנה אחד עם: (א) הידע האקדמי הנצבר בעקבות הוראה ומחקר בתחום; (ב) מדיניות משרד החינוך; (ג) מדיניות ועמדות של החברים באיגודים המקצועיים; (ד) מדיניות ותנאי ההעסקה שקובעים הארגונים (מרכז השלטון המקומי, תנועות הנוער, החברה למתנ"סים וכדומה).

בהתאם למתווה אריאב - קיימות דרכים שונות שבהן עובדי חינוך יכולים לקבל תעודת עובד חינוך: (א) במשולב עם לימודי התואר הראשון בחינוך (B.ED) (ב) לאחר רכישת תואר אקדמי או לקראת סיומו (מודל לימודים עוקב) במדעי החברה והרוח; (ג) במשולב עם לימודי תואר שני M.TEACH.

לימודים לתואר ראשון

בשיתוף פעולה בין מינהל חברה ונוער ובין אגף ההכשרה במשרד החינוך נבנו מודלים להכשרה אקדמית במכללות לחינוך עבור עובדי נוער בקהילה, עובדי קידום נוער, מדריכי שלי"ח ובעלי תפקידים בחינוך חברתי-קהילתי בבתי הספר. מסיימי מסלולי ההכשרה האלה זכאים לתואר אקדמי בחינוך חברתי קהילתי / חינוך בלתי פורמלי ותעודת הוראה או תעודת עובד חינוך.

⁹מתוך אתר המינהל במרשתת, 28.5.2015

ליבה משותפת לכל המסלולים

תפיסה ועקרונות של החינוך החברתי קהילתי ושל החינוך הבלתי-פורמלי ודרכי יישומם: היכרות עם האידיאולוגיה של החינוך הבלתי-פורמלי; ממדי החינוך הבלתי-פורמלי, כיווני השפעתם ודרכי יישום; ניתוח תכניות ופרויקטים על פי הממדים; קשיים וסוגיות בחינוך הבלתי-פורמלי; חיבורים ושילובים בין החינוך הבלתי-פורמלי לחינוך הפורמלי בבתי ספר; התפתחות החינוך החברתי קהילתי והחינוך הבלתי-פורמלי בארץ ובעולם.

מאפיינים פסיכולוגיים, התפתחותיים וסוציולוגיים של ילדים ונוער: יסודות בפסיכולוגיה התפתחותית של מתבגרים; ילדים ונוער במשפחה ויחסי הורים מתבגרים; אינטליגנציה רב-ממדית בהתפתחותם של מתבגרים; נוער בתקופה הפוסט-מודרנית; התרומה הייחודית של החינוך החברתי קהילתי בבית הספר ובקהילה להתפתחותם של ילדים ונוער; התנהגות תורמת והתנהגות סיכון של ילדים ובני נוער בשעות הפנאי; תופעת הנשירה (סמויהגלויה) מבתי ספר והשלכותיה; סטייה והתנהגויות סיכון בקרב מתבגרים; עבריינות בקרב מתבגרים; נערות בסיכון.

קהילה, חינוך וחברה: סוגי קהילות והשפעתן על הפרט, על הקבוצה ועל החברה; כלים למיפוי קהילה; הקהילה כמקור לימוד והעצמה של הפרט; המגזר השלישי ותפקידו בקהילה; מטרות קהילתיות, מטרות חברתיות ומטרות חינוכיות - היכן הן נפגשות? שירותים לנוער בישראל - ממלכתיים, ציבוריים, מגזר שלישי, פרטיים.

תאוריה ומעשה בטיפוח ערכים של אכפתיות, אחריות, מעורבות קהילתית ומנהיגות אצל ילדים ובני נוער בתרבויות שונות: תאוריות בחינוך ערכי; התפיסה של קולברג בהתפתחות מוסרית ותרומה לתכניות חינוכיות; היכרות והתנסות עם כלים ותכניות לחינוך ערכי (כולל נוער בסיכון). תאוריות ומטרות חינוכיות וחברתיות וכלים בפיתוח מנהיגות של ילדים ונוער. היכרות והערכה של תכניות לפיתוח מנהיגות ומעורבות של ילדים ובני נוער; תרבות נוער, תרבות הפנאי ופיתוח מנהיגות ומעורבות של בני נוער; תרומתה של ההתנדבות להתפתחות נוער; מועצות תלמידים ונוער ברשויות המקומיות ובבתי הספר - מודלים, תהליכי הכשרה, דרכי מעורבות ופעילות.

שירותים לנוער בישראל: מוסדות חינוך ממלכתיים וציבוריים לנוער נורמטיבי ולנוער בסיכון; יחידות נוער; תנועות נוער; הפוך על הפוך; ארגוני נשים ועבודה עם נערות; מתנ"סים ומרכזים קהילתיים; ארגוני מגזר שלישי ועמותות ("אחריי", "עלם", "אשלים", ג'וינט ישראל ועוד); יחידות לקידום נוער; שירות מבחן לנוער; מחלקת נוער במשטרה; נוער וצעירים במשרד הרווחה; השירות לנערות במצוקה; פנימיות לנוער בסיכון; הרשות למלחמה בסמים ועוד. (מומלץ שיינתן כשיעור מלווה לעבודה מעשית בשלב א' - שיכלול תצפיות בשטח).

תהליכים קבוצתיים ועבודה קבוצתית: סוגי קבוצות וייחודן (קבוצה טיפולית, קבוצת משימה, קבוצה חברתית); חשיבות הקבוצה בפיתוח מיומנויות חברתיות בקרב מתבגרים; התפתחות של קבוצה; עקרונות בסיסיים וכלים בבניית קבוצה; ניהול והנחיה של קבוצה; שלבי זיהוי בעלי תפקידים בקבוצה; תקשורת בקבוצה; סגנונות בהנחיית קבוצות; יצירת קשר בין תוכן לתהליך הקבוצתי; הנחיית צוות; שילוב בין עבודה קבוצתית לעבודה פרטנית.

מתודות בלתי-פורמליות בהדרכת נוער ומבוגרים: ניהול דיון; שילוב סרט בפעילות; שילוב סיפור, דרמה, דילמות ערכיות, אתגרים בשטח (odt); סימולציות, אירועים, הטיוול הקצר ועוד; תכנון, פיתוח והתאמה של תכניות חינוכיות בתחום החינוך החברתי קהילתי הבלתי-פורמלי והערכתן; הבנת העקרונות, התנסות והיכרות בהפעלתן; סיגול והתאמה; והחינוך בחירה מושכלת של תכניות; מדדים להצלחה; ביצועים, תשומות ותפוקות.

מחקר איכותני או אמפירי: על סוגיה חינוכית הקשורה לחינוך חברתי קהילתי/חינוך בלתי-פורמלי. המחקר צריך לכלול סקירה תיאורטית ובדיקה מעשית בשטח ולהיות קשור לתחום ההתמחות. דוגמאות למחקר מלווה למיזם חינוכי: הקשר בין החינוך החברתי קהילתי בבית הספר לבין הפעילות במסגרות חוץ-בית-ספריות; דרכי התמודדות עם אלימות של נוער בקהילה; תכנית להעצמת מנהיגות נוער בקהילה מוגדרת; תכנית מעורבות של נוער בקהילה מוגדרת; עבודה עם הורים לנוער בסיכון; אבחון והתערבות בנושא השימוש בסמים ואלכוהול; נוער ונוער בסיכון בחברה רב-תרבותית.

ליבה בהתמחות נוער וקהילה

עיצוב תפיסת התפקיד של עובד נוער בקהילה: חזון חינוכי ותרגומו לעבודה; מדיניות נוער בישראל, השלטון המקומי והנוער - מחלקות נוער, מחלקות חינוך ויחידות לקידום נוער ברשויות המקומיות; מחלקות נוער והקשרן לבית הספר; מודלים של יחידות נוער בארץ ובעולם; חוקי נוער בתחומי הרווחה, החינוך והמשפחה; נוער וצעירים בקהילה; מתנ"סים ומרכזים קהילתיים; מסגרות התנדבות לנוער ועבור נוער; מקומן של תנועות נוער בחינוך בישראל.

פיתוח, יישום וניהול של פרויקטים חינוכיים: איתור צרכים; הגדרת מטרות; תרגום צרכים ומטרות לפרויקטים; תקצוב שוטף וגיוס תרומות; גיוס מתנדבים לפרויקטים קהילתיים לילדים ונוער; שיתופי פעולה בקהילה, יסודות בתקצוב, יסודות בעבודת צוות ובהנעת עובדים, ניהול ישיבות; ניהול אירועים וטקסים; שיווק ופרסום; הפעלת פרויקטים עם בני נוער.

ליבה בהתמחות קידום נוער

פסיכופתולוגיה של מתבגרים: הפרעות ומחלות נפשיות המאפיינות מתבגרים כגון: הפרעות אכילה, הפרעת התנהגות נמנעת (פוביות), דיכאונות, התמכרויות, חרדות (בחינות), הפרעות התנהגות וכו'; השכלה תומכת טיפול בנוער בסיכון; העצמה אישית, קבוצתית וחברתית בתהליך תהליכים ושיטות בעבודה עם נוער בסיכון (פרטנית, השכלה וטיפול): יישוג REACHINGOUT ועיצוב הקשר הטיפולי עם נוער בסיכון; אבחון (גורמי סיכון וגורמי חוסן); קביעת יעדים ועריכת חוזה טיפולי; שיטות התערבות בנוער בסיכון כגון: שאלת שאלות, שיקוף רגשות, ליווי התנהגותי, ונטילציה אמפתית, עימות קוגניטיבי ועוד; סיום טיפול והערכת תוצאות.

פדגוגיה ביקורתית ושינוי תודעה אצל מבוגרים לגבי יכולות רכישת השכלה של בני נוער בסיכון; מסלולי לימוד ומשמעותם בעיצוב הקריירה; להצליח עם לקויות למידה; היכרות עם תכניות השכלה לנוער מנותק בקהילה ומדדים להצלחה.

עיצוב תפיסת התפקיד של עובד קידום נוער: מדיניות, חזון מקצועי, מטרות, ערכים מרכזיים; עקרונות עבודה ותכניות מרכזיות בעבודת קידום נוער בישראל; אתיקה מקצועית ודילמות אתיות בעבודה עם נוער מנותק; חוקי נוער בתחומי הרווחה, החינוך והמשפחה ודילמות בחקיקת חוק העובד החינוכי-טיפולי לנוער בסיכון; מדדים להצלחה בעבודת קידום נוער; חינוך, טיפול ומה שביניהם; אינטליגנציה רב-ממדית לקידום נוער מנותק; הגישה האסטרטגית בטיפול.

עבודה מעשית בשדה

ליבה משותפת (בשנה א'): תצפיות על חמישה סוגים של מסגרות נוער וחמישה בעלי תפקידים שונים במסגרות חוץ בית-ספריות, בשתי רשויות שונות לפחות (קטנה, בינונית, או גדולה). ביצוע קבוצות מיקוד וראיונות בשטח.

עבודה מעשית בהתמחות קידום : שנה ב' – ליווי והדרכה בפרויקט קבוצתי לנוער בסיכון ; שנה ג' – טיפול פרטני בארבעה בני נוער בסיכון.

עבודה מעשית בהתמחות נוער וקהילה : שנה ב' – ליווי והדרכה בפרויקט קבוצתי לנוער ; שנה ג' – תכנון והפעלה של פרויקט חינוכי, ואו ליווי מערך שולחן עגול, ואו הנחיית עובדים על פרויקט.

מסיימי מסלולי ההכשרה זכאים לתואר אקדמי בחינוך חברתי קהילתי/חינוך בלתי-פורמלי ותעודת עובד חינוך. בחלק מהמכללות הם יכולים להתמחות גם בתחום דעת להוראה בבית הספר העל יסודי ולקבל תעודת הוראה.

תכנית הסטאז' – התמחות בהוראה ובעבודה עם נוער

חובת ההתמחות בהוראה – הסטאז' – נגזרת מתפיסת ההוראה כפרופסיה. המתמחים בהוראה (הסטאז'רים) הם מורים וגננות לכל דבר ועניין בשנת העבודה הראשונה שבה הם מתנסים בהוראה בתנאי אמת. ההתמחות בהוראה היא חובה על כל בוגרי המסלולים ללומדים סדירים במכללות האקדמיות לחינוך שהחלו את לימודיהם משנת הלימודים התשנ"ז, וכן על כל בוגרי המסלולים להסבת אקדמאים במכללות לחינוך שאינם מורים בפועל, שהחלו את לימודיהם משנת הלימודים התשס"א.

בוגרי המסלולים לחינוך בלתי פורמלי, חינוך חברתי קהילתי ושל"ח וידיעת הארץ שהשתלבו בעבודה בשכר, נכללים במערך הסטאז' כמתמחים. בסיום תהליך של ליווי והערכה הם זכאים היתר הדרכה מטעם מינהל חברה ונוער (עובדי נוער ועובדי קידום נוער), רישיון הוראה מורי של"ח) או תעודה (רכזי חינוך חברתי. *הערה: אפשרות זו תינתן למי שהתחילו לימודיהן לתואר ראשון בריכוז חינוך חברתי קהילתי בתשס"ט - תש"ע. לאחר מכן נדרש כתנאי תואר שני כמפורט בהמשך).

לימודים לתואר שני

א. רכזי חינוך חברתי קהילתי

מינהל חברה ונוער נמצא בעיצומו של תהליך להפעלת תוכנית לימודים לתואר שני במספר אוניברסיטאות ומכללות לבכירים בתחום החינוך החברתי קהילתי בבית הספר ומחוצה לו. מוסדות אלו עומדים בקשר עם מינהל חברה ונוער, הן לצורך פיתוח תוכנית הלימודים הקיימת והן כדי לבדוק אפשרות להרחבת תוכנית הלימודים לקראת הקמת מסלול לימודים מלא בתחום.

משנת תשס"ז החלה לפעול תוכנית לתואר שני באוניברסיטת בר אילן. התוכנית פועלת בשני מסלולים: חינוך חברתי קהילתי בית ספרי וחינוך חברתי קהילתי חוץ בית ספרי. גם במכללת אחווה פועלת תוכנית להכשרת רכזי חינוך חברתי (במסגרת תכנית הלימודים לתואר שני במנהיגות חינוכית).

נעשים צעדים לעיצוב תוכניות ההכשרה לרכזי חינוך חברתי גם במכללות אורנים וסמינר הקיבוצים במסגרת הלימודים לתואר שני במנהיגות חינוכית.

ב. מנהלי יחידות קידום נוער ומנהלי יחידות נוער

תכנית לימודים למנהלי יחידות קידום נוער ומנהלי יחידות נוער התקיימה בבר אילן בשנת הלימודים תשס"ו-ז. במסגרת התכנית לתואר שני במינהל החינוך - מוקד - חינוך חברתי. יש מגמה לפתוח קבוצות נוספות בעתיד - ראו פרסום בנושא.

המינהל לחינוך התיישבותי, פנימייתי ועליית הנוער¹⁰

למינהל לחינוך התיישבותי ועליית הנוער מסורת חינוכית ארוכת שנים וייחודיות של תפיסה ודרך, שבמרכזם הדגשת המימד הערכי בחינוך והעדפתו על פני המימד ההישגי-תחרותי, הדגשת השירות לחברה ולעם, והדגשת הזיקה לארץ, לסביבה הפיסית ולנוף (טבע, חקלאות, אקולוגיה) ולסביבה הקהילתית (הקיבוץ, המושב, חברת כפר-הנוער); כל זאת ללא ויתור על קידום החניכים ומיצוי מירב יכולתם בתחום הלימודי. הייחודיות מתבטאת גם בדרכי העבודה החינוכית, הבנויות על יחסים אישיים קרובים ומעורבות עמוקה של כל דרגי המערכת החינוכית. התייחסות זו, המתבקשת משיעורן הגבוה במיוחד של האוכלוסיות המיוחדות (נוער מצוקה ועולים) במערכת החינוך של המינהל, הביאה ליצירתם של פתרונות חינוכיים גמישים ויצירתיים בתחום הלימודי והחברתי המותאמים לאוכלוסיות אלה.

המינהל מטפל במיוחד בבתי-ספר אזוריים שש שנתיים ביישובים הכפריים ובבתי-ספר פנימייתיים וכך הוא נותן שירות מקצועי למסגרות שהמערכת הכללית אינה מכירה את צורכיהם המיוחדים, את תפיסותיהם ודרך עבודתם השונה, ואילולא המינהל היו נשארות פריפריאליות וללא טיפול מקצועי נאות.

המערכת החינוכית-פנימייתית העל-יסודית מרוכזת רובה במינהל לחינוך התיישבותי ועליית הנוער. מערכת זו, המטפלת באוכלוסיות נזקקות ובאוכלוסיות במעבר חברתי ותרבותי, פיתחה בעשרות שנות קיומה דרכי עבודה חינוכית מיוחדות שהוכיחו עצמן הן בהישגי הבוגרים, והן בתקינות העבודה השוטפת, כאשר גורמי הסיכון בה הם רבים לאין שעור בהשוואה למוסדות לימוד יומיים רגילים.

נראה לנו כי בארץ קולטת עלייה ישנו צורך חיוני לשמר ולקיים מערכת פנימייתית מגוונת ורחבה, שכן גלי העולים המגיעים הם בלתי צפויים לחלוטין ומערכת החינוך הרגילה מתקשה לקלוט אותם ולהתמודד עמם (דוגמא, העלייה מבריה"מ לשעבר ומאתיופיה). הפעלתה וניווטה של מערכת זו דורשים ידע והתמחויות שאינם קיימים מחוצה לה.

אחד מעקרונותיו של חינוך זה הוא שילוב והשלמה הדדית בין בית-הספר לפנימייה. הפיקוח הציבורי והמקצועי על המערכת הפנימייתית חייב גם להיות אינטנסיבי יותר מאשר על מערכת החינוך היומית הרגילה, בשל ריחוק ההורים, היעדרם או חולשת מעמדם החברתי.

¹⁰ מתוך אתר המינהל במרשתת, 21.5.2015

הכשרת כוח אדם בסוכנות היהודית לארץ ישראל¹¹

על הסוכנות היהודית

כבר למעלה מ-80 שנה הסוכנות היהודית משקפת את הצרכים, האתגרים, התחושות והתקוות של העם היהודי לדורותיו. מהקמת המדינה, דרך השבת יהודית לביתם וקליטתם בארץ, הסוכנות היהודית פועלת למען העם היהודי כולו ומחברת בין הקהילות היהודיות מסביב לעולם. היום, כארגון היהודי הגדול בעולם, אנו פועלים ב-90 מדינות על מנת לקרב בין ישראל ליהודי העולם ובין יהודי העולם לישראל.

איך?

חיבור ישראלים לתפוצות: יצירת קשרים עם בני גילם בקהילות היהודיות בעולם; טיפוח מנהיגות יהודית צעירה.

חיבור יהודים בעולם לישראל באמצעות: תכניות חוויתיות בארץ; שליחים, מדריכים ומחנכים מסביב לעולם; שותפויות ופעילויות למען אחדות בדגש על זהות יהודית; עבודה עם יהדות דוברת רוסית.

תמיכה בקהילות בסיכון וצמצום פערים חברתיים בארץ ובעולם דרך: עידוד אקטיביזם חברתי, יזמות כחול-לבן, חידוש האתוס הישראלי ושאיפה לחברת מופת; מענה במצבי חירום בעם היהודי.

עלייה וקליטה של יהודים בישראל: ממדינות העולם החופשי (עלייה מבחירה) ועלייה ממצוקה.

למה?

אנו ניצבים מול אתגרים יהודיים בני זמננו: העמקת הנתק של צעירים ישראלים מהקהילה היהודית הגלובאלית ומתחושת הציונות; מרחק גדל בין יהודים בתפוצות לבין ישראל; התרחבות הפערים החברתיים וקהילות בסיכון בארץ ובעולם.

אבני הדרך

עלייתם וקליטתם של למעלה משלושה מיליון יהודים בחברה הישראלית
בניית אלפי מוסדות חינוך

הקמת למעלה מ-440 יישובים חקלאיים ומושבים ברחבי הארץ
ייסוד 154 חברות כלכליות, ביניהן: אל על, מקורות, צים, מסע, בית התפוצות, נמל תל אביב

דוגמאות למסלול הכשרה: מסלול עמיתי ישראל, הכנה לשליחות 2014, 2014-23.7-9¹²

חזון

עמיתי ישראל הינם מחנכים בלתי פורמליים יהודים-ישראלים, המקדמים קשר ומחויבות לישראל כיישות ורעיון רב-ממדיים.

מטרות השליחות

ביסוס ישראל כעוגן לחיזוק הזהות היהודית בקהילות בתפוצות
מיתוג השליחות כתכנית סוכנותית בקהילות בתפוצות

¹¹ מידע מתוך חוברת הדרכה של הסוכנות: מסלול עמיתי ישראל-הכנה לשליחות 2014, תכנית הקורס.
¹² במפגש הלימודי תהיה אפשרות לעיין בחוברת המידע וללמוד על מגוון הקורסים הרחב המועבר בהכשרה.

מיצוב השליח כסוכן השפעה בעולם היהודי ובחברה הישראלית

רגע לפני היציאה לשליחות כ-200 שליחים ייפגשו לתקופה מרוכזת ואינטנסיבית ביחד, ש"ש, שליחי אופק, עמיתי ישראל, שליחי בינה ושליחים תנועתיים יחברו לפרקי למידה, התנסות וחוויה תחת קורת גג אחת.

ההזדמנות: לייצר שיח וחשיבה אקטיביים בתחומי הפעולה של השליחים. אין ספק כי המפגש המשותף מהווה הזדמנות אמיתית לבניית קבוצות עבודה, רשת עמיתים ואנרגיה חיובית כלפי השליחות הסוכנותית.

האתגר: לייצר למידה ועומק שיהפכו את קורס ההכנה וההכשרה המתמשכת לרלוונטיים עבור השליחים.

מטרתו המרכזית של קורס ההכנה להעניק לשליחים, בהתאם להגדרת תפקידם ידע, ערכים, כלים ומיומנויות רלוונטיים ומותאמים לדרכי הפעולה והעשייה בכל ארץ יעד.

הקורס כולל מספר מעגלי תוכן:

אני כשליח/ה יהודי/ה-ישראלי/ת

אני כשליח/ת הסוכנות היהודית: אידיאולוגיה ואסטרטגיה, ערכי ליבה, משנה חינוכית, קוד אתי, דילמות ערכיות, חיבור רגשי והיכרות בסיסית לתכניות דגל בעולם השליחות.

אני כשליח/ה בארץ היעד והתמחויות מקצועיות: השליח בקהילה, הבדלי תרבות, מיומנויות תלויות מסלול ותפקיד, היכרות עם קהילת היעד הספציפית, אנשים, זרמים, תנועות, ארגונים, תכניות סוכנות הרלוונטיים לזירה.

פרקטיקום: התנסות מעשית של למידה אקטיבית, אשר מטרתה להקנות זמן לעיבוד ובניית תכנית מתאימה לכל תפקיד: הערך המוסף הייחודי של כל שליח בקהילתו ובתפקידו.

פירוט התכנים:

היכרות והזדהות עם רעיון ועולם השליחות והארגון השולח – "לחשוב שליחות". החלק הזה יכלול התמודדות ובירור מעמיק של הזהות היהודית, הישראלית והצינונית של כל שליח/ה. היכרות עם הקהילה של השליחות. הפרק הזה יכלול הכמקה בנושאים ובתכנים הקשורים למקומה של ישראל בזהות יהודית.

עידוד עלייה (מתוך בחינה וחשיבה אישית והדדית על החיבור בין זהות יהודית לישראלית).

בהקשר זה, ההכשרה תתמקד בחלקה במתן כלים בתחום ריאיון מועמדים לעלייה.

מיומנויות של הבנה ופיתוח תהליכים קהילתיים וחינוכיים.

מיומנויות של יצירת והובלת תהליכי שינוי (בתחום של ישראל) בארגון ובקהילה.

היכרות עם תכניות הסוכנות כמענה לתהליכים קהילתיים בקהילות השליחות.

כלי מיפוי ויצירת שותפות.

כלים למפגש בין תרבותי

כלים בחינוך והוראת ישראל ובקידום תכניות חוויה בישראל

כלים בהסברה

תחומים אלה יסייעו לגיבוש תפיסת תפקיד, מטרות ויעדים בשליחות עם התייחסות וחשיפה לדילמות חינוכיות ערכיות. הלמידה תכלול פרקים התנסותיים רחבים ותונחה על ידי צוות מקצועי של מרצים, מומחי תוכן והצוות המלווה את השליחים לאורך כל תקופת השליחות.

תנועת הצופים העבריים בישראל¹³

"תנועת הצופים העבריים בישראל" נוסדה בשנת 1919 כתנועת הנוער העברית הראשונה שקמה בארץ ישראל. כיום פועלים בתנועה כ- 80,000 חניכים למעלה מ-200 שבטים מקרית שמונה ועד אילת. 40% משבטי התנועה ממוקמים באזורי פיתוח ובשכונות ופועלים למען הקהילה תוך הענות מלאה לצרכיה הייחודיים והתוויית דרך לפיתוח מנהיגות מקומית בקרב בני הנוער.

תפקידה של תנועת הצופים להקים ולפתח מסגרות חינוכיות ערכיות בכל רחבי הארץ, שבוגריהן יפעלו ליצירת חברת מופת בישראל. לשם כך, החניך יעבור מסע צופי חווייתי, שיחזק ויעמיק את ערכיו ויעצב את זהותו לאור דמות הצופה הבוגר. הצופה הבוגר הינו אזרח טוב ומועיל, המקיים הלכה למעשה את מידות הצופה ופועל ברוח ההבטחה הצופית. אהבת הארץ והעם בלבו של הצופה והוא פועל להעמקת הקשר שבין המורשת היהודית לחיים במדינת ישראל. הצופה הבוגר רגיש למצוקות חברתיות, פועל לשינוי ולתיקון החברה, לשמירה על כבוד האדם וחירותו ולשמירה על זכותם של כל פרט וקבוצה. הצופה הבוגר יפעל מתוך סובלנות וקבלת האחר ליצירת מכנה משותף וערבות הדדית בין שונים-שווים בחברה הישראלית.

תנועת הצופים הינה תנועה ממלכתית, בלתי מפלגתית, המחנכת לערכים החברתיים והלאומיים אשר באים לידי ביטוי בחוקי החינוך של המדינה הן בזרם הכללי והן בזרם הדתי. תנועת הצופים הינה התנועה היחידה אשר פעילותה מוגנת ע"י חוק מדינה - "פקודת הצופים" (נוסח חדש) תשל"ח - 1978. ייחוד נוסף של התנועה טמון בעובדה שהיא התנועה הבלתי מפלגתית היחידה בקרב תנועות הנוער הקיימות בישראל, ולכן אינה נתמכת ע"י מפלגה כלשהי.

בתנועת הצופים 12 מחוזות - "הנהגות" - הפזורים בכל רחבי הארץ. כל הנהגה אחראית על השבטים שבתחומה. אחריות זו הינה חינוכית, מנהלתית ובטיחותית. השבטים פועלים במתכונת של פעילות דו שבועית בימים ובשעות קבועים (בדרך כלל ימי ג', שישי ומוצ"ש). התנועה מפעילה מערכי הדרכה בתחומים שונים המוכרים ע"י משרד החינוך. אופי הפעילות הקבוע הוא של פעולות צופיות העוסקות במורשת הצופית ופעולות שירות למען הקהילה, פעילות המבטאת הלכה למעשה את ערך ההתנדבות כערך מרכזי בחינוך הצופי. ביטוי מאוחר יותר של חינוך זה יהיה בשירות משמעותי בצבא וברוח התנדבות כאזרח בחברה. בנוסף לפעילות השגרתית בשבט מתקיימות פעילויות נוספות כגון: יום צופה, טיולים בחיק הטבע, פעילות תרבותית וכיו"ב. במסגרת הפעילות התנועתית הכוללת מתקיימים מפעלים ארציים: טיולי חנוכה, מחנות קיץ וקורסים תנועתיים.

הצופים במספרים

- בעשור האחרון צמחה התנועה בכ- 60% במספר החניכים
 - 40% מחניכי השמינית (כ-1000 חניכים) חותמים לשנת שירות טרם גיוסם לצה"ל
 - 96.8% מבוגרי הצופים מתגייסים לצה"ל, רבים לתפקידי לחימה וחינוך
 - 40% מפעילויות התנועה מתבצעות בפריפריה
 - 30% מבוגרי 3 קורסי הטיס האחרונים הם בוגרי הצופים
- לתנועת הצופים העבריים פעילות בכל רחבי אירופה, צפון אמריקה ובאוסטרליה.

¹³ מתוך אתר התנועה במרשתת, 21.5.2015

מתוך: חוזר מנכ"ל בנושא הכשרת עובדי חינוך ושילובם במסגרות החינוך הבלתי-פורמאלי¹⁴

תמצית

ההכשרה לעבודה חינוכית עם נוער במסגרות ציבוריות (רשויות מקומיות, חברות עירוניות, בתי נוער, מתנ"סים) התקיימה בעבר במסגרות מחוזיות וארציות של משרד החינוך במינהל החברה והנוער והקנתה לעובדים במסגרות ממלכתיות תעודות "מדריך מוסמך" ו"מדריך בכיר" והיתר הזרכה מטעם מינהל החברה והנוער. בהתאם לכך נקבעו תנאי השכר ועוגנו בהסכמי שכר קיבוציים עם מרכז השלטון המקומי. בעקבות הצורך להעלות את רמת ההכשרה של עובדי נוער נפתחו חוגים אקדמיים במכללות להכשרת עובדים חינוכיים לנוער.

מטרת חוזר זה היא להסדיר את תנאי ההכשרה במסגרות החינוך הבלתי-פורמאליות לעובדים פדגוגיים-חינוכיים, קרי עובדי חינוך. במסגרת ההכשרה נכללת התמחות מעשית במסלול החברתי-קהילתי ובמסלול של קידום נוער בסיכון. תעודת עובד חינוך מאפשרת למעוניינים בכך להכשיר את עצמם כבעלי ידע פדגוגי לעבודה בתחומים אלו במסגרות חינוך בלתי-פורמאליות. התעודה מקבילה לתעודת הוראה למורים.

בנוסף מפורטות בחוזר הפעולות המצופות מבעלי התפקידים במסגרות החינוך הבלתי-פורמאליות בכל הקשור להתמחותו ולשילובו המיטבי של עובד החינוך החדש בכניסתו למקצוע החינוך מבחינה מקצועית ואישית ולעמידתו בכל התנאים הנדרשים לקבלת תעודת עובד חינוך.

הרציונל

תהליך הכניסה למקצוע החינוך הוא מורכב ובעל השפעה מכרעת על המשך החיים המקצועיים של עובד החינוך הן מבחינת הנכונות להתמיד בעבודת החינוך והן מבחינת הגיבוש של תפיסת התפקיד והזהות המקצועית. מסלול מובנה של לימודים אקדמיים, המכשיר את הלומדים בו מבחינה תיאורטית ומעשית תוך התנסות והתמחות בשטח, מאפשר השתלבות טובה במערכת, התפתחות מקצועית, עיצוב זהות מקצועית, יצירת מחויבות למקצוע ומניעת נשירתם של עובדי חינוך איכותיים.

סממניה של הכשרה לפרופסיה באים לידי ביטוי בתחום ידע מובחן ובתקופת למידה והכשרה. קוד אתי, תהליכי הסמכה לתפקיד פרופסיונלי וקיומה של התאגדות מקצועית הם מסימניה של ההכרה החברתית בייחודה של אותה פרופסיה (סיברמן-קלר דיאנה, **קווים לתהליכי פרופסיונליזציה בתחום החינוך הבלתי פורמאלי**, מכון מופ"ת, 2007, בתוך: **דפים**, כתב עת עיון ולמחקר בחינוך (45), עמ' 2).

התפתחותם של תהליכי פרופסיונליזציה שונים בתחום עבודת נוער (הקמת אגודות מקצועיות, פיתוח אתיקה מקצועית, פיתוח תכניות הכשרה אקדמיות ושפה ייחודית לתחום) קבעו את הצורך לעגן את ההכשרה הפדגוגית של עובדי החינוך בנוסף להכשרה הפרופסיונלית.

בדוח אריאב מופיע המושג "תעודת עובד חינוך" כתעודה מחייבת שיקבל כל מי שמסיים לימודי חינוך בלתי-פורמאלי/חינוך חברתי-קהילתי. בהתאם למתווה אריאב יש דרכים שונות שבהן יוכלו עובדי חינוך לקבל תעודת עובד חינוך:

- א. במשולב עם לימודי התואר הראשון בחינוך (B.Ed)
 - ב. לאחר רכישת תואר אקדמי או לקראת סיומו (מודל לימודים עוקב) במדעי החברה והרוח
 - ג. במשולב עם לימודי M. Teach. (בהתאם להנחיות מתווה אריאב).
- כמו כן אפשר ללמוד לקראת תעודת עובד חינוך בלבד (עובדים שתחום לימודיהם אינו רלוונטי לעבודה חינוכית עם נוער).

¹⁴ חלקים מתוך: חוזר מנכ"ל תשע"א/א/6(ב), כ"ז בשבט התשע"א, 10 בפברואר, 2011

4. בעלי התפקידים המרכזיים המלווים את המתמחה בחינוך בשלב הכניסה לעבודה במסגרות החינוך הבלתי פורמאלי

4.1 במסגרת ההתנסות החינוכית

4.1.1 מנהל המסגרת החינוכית

למנהל המסגרת החינוכית תפקיד מרכזי בהצלחתו של עובד החינוך להשתלב במערכת החינוך הבלתי-פורמאלי. המנהל מבנה את סביבת העבודה ויוצר תנאים מאפשרי הצלחה.

תפקידיו העיקריים של המנהל בבניית תהליכי ההשתלבות של המתמחה בחינוך הם: קיום פגישות אישיות למטרת תיאום ציפיות, הגדרת התפקיד בהתאם להכשרה, הפגת מתחים וחששות, מינוי מלווה, הצגת המתמחה בפני צוות המסגרת החינוכית, צפייה במתמחה ומעקב אחר עבודתו ומתן הערכה.

4.1.2 החונך

החונך הוא עובד נוער ותיק שאושר על ידי הממונה המחוזי על קידום נוער או על ידי הממונה המחוזי על חינוך חברתי-קהילתי. תפקידיו: א. בתחום המקצועי – סיוע למתמחה והעשרתו בידע רלוונטי לתהליכי ההתערבות החינוכית הפרטנית, הקבוצתית והקהילתית ב. בתחום הרגשי – סיוע בבניית יחסי אמון ובטיפול זהות מקצועית.

4.1.3 המלווה

המלווה הוא עובד נוער ותיק במסגרת החינוכית שבה נקלט המתמחה אשר אושר לשמש כמלווה על ידי מנהל המסגרת.

תפקידיו: א. סיוע למתמחה בקליטתו במסגרת החינוכית ובהבנת התרבות הארגונית ב. סיוע בהיכרות עם בעלי תפקידים במסגרת, עם נוהלי המסגרת ועם הזכויות והחובות של העובד במסגרת.

5. הכשרת עובדי חינוך

5.1 עקרונות וקווים מנחים להכשרת עובדי חינוך

5.1.1 קבלת תעודת עובד חינוך מאשרת שעובד החינוך במסגרות החינוך החברתי הקהילתי/החינוך הבלתי-פורמאלי החוץ-בית-ספרי עבר הכשרה פדגוגית.

5.1.2 הלימודים לקבלת התעודה כוללים לימוד אקדמי של סך תוכני הליבה והתמחות (סטאז') כמקובל בתהליך הכשרתם של עובדי הוראה.

5.1.3 הלימודים כוללים 12-18 שעות שבועיות של לימודים עיוניים ו-6-9 שעות עבודה מעשית ללומדים במסגרת דו-חוגית ו-30-36 שעות שבועיות של לימודים עיוניים ו-9-15 שעות עבודה מעשית ללומדים במסגרת חד-חוגית (בהתאם למתווה אריאב).

5.1.4 הלימודים יתקיימו במוסדות אקדמיים המוכרים על ידי המועצה להשכלה גבוהה (ראה ב-9 להלן).

5.1.5 רישיון עובד חינוך יוענק לבעלי תעודת עובד חינוך בהתאם לתחום התמחותם, לאחר שיעברו בהצלחה תקופת התמחות של שנה אחת בשכר (סטאז'), בהיקף של שליש משרה לפחות (כמקובל בהכשרת עובדי הוראה). כמו כן הם ישתתפו בסדנת התמחות במוסד המכשיר.

5.2 תוכני ליבה משותפים למתמחים בתחומי החינוך החברתי-קהילתי וקידום נוער

5.2.1 לימוד עיוני

הנושא	התכנים
תפיסה ועקרונות של החינוך החברתי-קהילתי/החינוך הבלתי-פורמאלי ודרכי יישומם	תיאוריות בסיסיות להסברה ולהגדרה של מנותקות חברתית; היכרות עם האידיאולוגיה של החינוך הבלתי-פורמאלי; ממדי החינוך הבלתי-פורמאלי, כיווני השפעתם ודרכי יישומם; ניתוח תכניות ופרויקטים על פי הממדים; קשיים וסוגיות בחינוך הבלתי-פורמאלי; חיבורים ושילובים בין החינוך הבלתי-פורמאלי לחינוך הפורמאלי בבתי ספר; התפתחות החינוך החברתי-קהילתי/החינוך הבלתי-פורמאלי בארץ ובעולם; היכרות עם שירותים לטיפול בנוער בסיכון (במגזר הציבורי/הוולונטרי/ הפרטי)
מאפיינים פסיכולוגיים, התפתחותיים וסוציולוגיים של ילדים ונוער	יסודות בפסיכולוגיה התפתחותית של מתבגרים על פי 2-3 תיאוריות התפתחות מרכזיות; ילדים ונוער במשפחה ויחסי הורים-מתבגרים; אינטליגנציה רב-ממדית בהתפתחותם של מתבגרים; הנוער בתקופה הפוסט-מודרנית; התרומה הייחודית של החינוך החברתי-קהילתי להתפתחותם של ילדים ונוער; התנהגות תורמת והתנהגות סיכון של ילדים ובני נוער בשעות הפנאי; תופעת הנשירה (הסמויה/ הגלויה) מבתי ספר והשלכותיה; סטייה והתנהגויות סיכון בקרב מתבגרים; עבריינות בקרב מתבגרים; נערות בסיכון
קהילה, חינוך וחברה מומלץ כשיעור מלווה לעבודה מעשית – תצפיות בשטח	סוגי קהילות והשפעתן על הפרט, על הקבוצה ועל החברה; כלים למיפוי קהילה; הקהילה כמקור לימוד והעצמה של הפרט; המגזר השלישי ותפקידו בקהילה; מטרות קהילתיות, מטרות חברתיות ומטרות חינוכיות – היכן הן נפגשות?; שירותים לנוער בישראל – ממלכתיים, ציבוריים, המגזר השלישי, פרטיים
תיאוריה ומעשה בטיפוח ערכים של אכפתיות, אחריות, מעורבות קהילתית ומנהיגות אצל ילדים ובני נוער בתרבויות שונות	תיאוריות בחינוך ערכי; התפיסה ההתפתחותית בחינוך מוסרי של קולברג ותרומה לתכניות חינוכיות; היכרות והתנסות עם כלים ועם תכניות לחינוך ערכי בקרב כל בני הנוער; תיאוריות, מטרות חינוכיות וחברתיות וכלים בפיתוח מנהיגות ומעורבות של ילדים ובני נוער; תרבות נוער, תרבות פנאי ופיתוח מנהיגות ומעורבות של בני נוער; תרומתה של התנדבות להתפתחות נוער; מועצות תלמידים ונוער ברשויות המקומיות ובבתי הספר – מודלים, תהליכי הכשרה, דרכי מעורבות ופעילות
תהליכים קבוצתיים ועבודה קבוצתית (מומלץ לשלב למידה של תכנים רלוונטיים בחינוך חברתי-קהילתי-נוער וקהילה וקידום נוער יחד עם למידה של תהליכים קבוצתיים ועבודה קבוצתית, אם המנחה מתמצא בשניהם)	סוגי קבוצות (קבוצה טיפולית, קבוצת משימה, קבוצה חברתית) וייחודן; חשיבות הקבוצה בפיתוח מיומנויות חברתיות בקרב מתבגרים; שלבי התפתחות של קבוצה; עקרונות בסיסיים וכלים בבניית קבוצה; ניהול והנחיה של קבוצה; זיהוי בעלי תפקידים בקבוצה; תקשורת בקבוצה; סגנונות בהנחיית קבוצות; יצירת קשר בין תוכן לתהליך הקבוצתי; הנחיית צוות; שילוב בין עבודה קבוצתית ופרטנית
מתודות בלתי פורמאליות בהדרכת נוער ומבוגרים	ניהול דיון; שילוב סרט, סיפור ודרמה, דיון בדילמות ערכיות, התנסות באתגרים בשטח (O.D.T), סימולציות, ניתוח אירועים; טיולים ועוד
תכנון, פיתוח והתאמה של תכניות חינוכיות בתחום החינוך החברתי-קהילתי/החינוך הבלתי-	הבנת העקרונות של התכניות והתנסות בהפעלתן; סיגול והתאמה ובחירה מושכלת של

פורמאלי והערכתן	תכניות; הגדרת מדדים להצלחה; הערכת ביצועים – תשומות ותפוקות
ביצוע מחקר איכותני או אמפירי על סוגיה חינוכית הקשורה לחינוך חברתי קהילתי/ לחינוך בלתי-פורמאלי, מחקר שיכלול סקירה תיאורטית ובדיקה מעשית בשטח ויהיה קשור לתחום ההתמחות	ביצוע מחקר מלווה למיזם/לפרויקט חינוכי; הקשר בין החינוך החברתי-קהילתי בבית הספר לבין הפעילות במסגרות חוץ-בית-ספריות; דרכי התמודדות עם אלימות של נוער בקהילה; תכנית להעצמת מנהיגות נוער בקהילה מוגדרת; תכנית מעורבות של נוער בקהילה מוגדרת; עבודה עם הורים לנוער בסיכון; אבחון והתערבות בנושא השימוש בסמים ובאלכוהול

5.2.2 עבודה מעשית בשדה

העבודה המעשית תכלול תצפיות על חמישה סוגים של מסגרות נוער ועל חמישה בעלי תפקידים שונים במסגרות חוץ-בית-ספריות בשתי רשויות שונות לפחות (קטנה, בינונית, גדולה) וביצוע ראיונות אישיים וראיונות בשיטת קבוצת מיקוד בשטח.

5.3 תוכני ליבה בהכשרת מתמחים בחינוך חברתי-קהילתי

5.3.1 לימוד עיוני

הנושא	התכנים
עיצוב תפיסת התפקיד של עובד נוער בקהילה (מומלץ כסדנה מלווה לעבודה המעשית)	גיבוש עמדה בסוגיות הקשורות בנוער; חזון חינוכי ותרגומו לעבודה; מדיניות הנוער בישראל; השלטון המקומי והנוער – מחלקות נוער, מחלקות חינוך, יחידות לקידום נוער ברשויות המקומיות; מחלקות הנוער וקשריהן עם ביה"ס; מודלים של יחידות נוער בארץ ובעולם; חוקי נוער בתחומי הרווחה, החינוך והמשפחה; נוער וצעירים בקהילה; מתנ"סים ומרכזים קהילתיים; מסגרות התנדבות לנוער ועבור נוער; מקומן של תנועות הנוער בישראל
פיתוח, יישום וניהול של פרויקטים חינוכיים (מומלץ כסדנה מלווה לעבודה המעשית)	איתור צרכים, הגדרת מטרות ותרגום הצרכים והמטרות לפרויקטים; תקצוב שוטף וגיוס תרומות ומתנדבים לפרויקטים קהילתיים לילדים ולנוער; שיתופי פעולה בקהילה; יסודות בתקצוב; יסודות בעבודת צוות ובהנעת עובדים; ניהול ישיבות; ניהול אירועים וטקסים, שיווק ופרסום; הפעלת פרויקטים עם בני נוער ועוד

5.3.2 עבודה מעשית

העבודה המעשית תכלול:

- ליווי והדרכה של פרויקט קבוצתי לנוער;
- תכנון והפעלה של פרויקט/מיזם חינוכי;
- ליווי "שולחן עגול" ברשות המקומית בנושא הקשור בנוער.

5.4 תוכני ליבה בהכשרת מתמחים בקידום נוער בסיכון

5.4.1 לימוד עיוני

הנושא	התכנים
עיצוב התפקיד של עובד קידום נוער (מומלץ כסדנה מלווה לעבודה המעשית)	מדיניות, חזון מקצועי, מטרות, ערכים מרכזיים, עקרונות עבודה ותכניות מרכזיות בעבודת קידום נוער בישראל; אתיקה מקצועית ודילמות אתיות בעבודה עם נוער מנותק; חוקי נוער בתחומי הרווחה, החינוך והמשפחה ודילמות בחקיקת חוק העובד החינוכי-טיפול לנוער בסיכון; מדדים

<p>להצלחה בעבודת קידום נוער; מוסדות חינוך ממלכתיים וציבוריים לנוער בסיכון; יחידות לקידום נוער, שירות מבחן לנוער, מחלקת נוער במשטרה, נוער וצעירים במשרד הרווחה; השירות לנערות במצוקה; פנימיות לנוער בסיכון; הרשות למלחמה בסמים; עמותות ("אחריי", "עלם", "אשלים", גוינט ישראל, ארגוני נשים ועוד)</p>	
<p>יישוג (Reaching Out) ועיצוב הקשר הטיפולי עם נוער בסיכון; אבחון (גורמי סיכון וגורמי חוסן); קביעת יעדים ועריכת חוזה טיפולי; שיטות התערבות בנוער בסיכון, כגון שאלת שאלות, שיקוף רגשות, דיווח התנהגותי, ונטילציה אמפתית, עימות קוגניטיבי ועוד; סיום טיפול והערכת תוצאות; שלבים בעבודה קבוצתית עם נוער בסיכון: גיוס, מיון ועריכת חוזה קבוצתי; שילוב בין תוכן לתהליך; שיטות הנחיה והתמודדות עם קשיים וסיום תהליך העבודה עם קבוצה.</p>	<p>תהליכים ושיטות בעבודה פרטנית ובעבודה קבוצתית עם נוער בסיכון</p>

5.4.2 עבודה מעשית

העבודה המעשית תכלול:

ליווי והדרכה בפרויקט קבוצתי לנוער בסיכון.

טיפול פרטני בארבעה בני נוער בסיכון.

6. תקופת ההתמחות בעבודת חינוך (סטאז')

6.1 היקף המשרה למתמחה

היקף המשרה הנדרש בשנת ההתמחות הוא לפחות שליש. שעות עבודה אלה יכללו עבודה חינוכית/טיפולית אישית, הדרכה חברתית קבוצתית והשתתפות בפעילויות המסגרת שבה ההתמחות מתבצעת. המתמחה בשנת ההתמחות הוא חלק מצוות המסגרת החינוכית, והיקף ההעסקה ואופן השיבוץ שלו בתכנית העבודה ייעשו בהתאם לצורכי המסגרת החינוכית ויאושרו על ידי הממונה המקצועי במחוז.

6.2 איתור מקום התמחות

איתור מקום ההתמחות הוא באחריות המתמחה. על המתמחה לפנות בבקשה למקום התמחות לממונים המקצועיים במחוזות, בצירוף קורות חיים, באמצעות הפקס' והדואר האלקטרוני. מתמחה שאיתר מקום התמחות בכוחות עצמו יפנה לממונה המקצועי במחוז כדי לקבל אישור על מקום ההתמחות ועל מסגרתו ועל החונך.

6.3 קליטת המתמחים במסגרת חינוכית

להלן התהליכים המתבצעים עם המפגש הראשוני של המועמדים להתמחות עם מנהל המסגרת החינוכית לצורך שיבוצם בעבודה בתקופת ההתמחות, בהתאם להכשרתם, לכישוריהם ולצורכי המסגרת החינוכית:

הגורם האחראי	פירוט הפעילות	הפעילות
מנהל מסגרת החינוכית	<ol style="list-style-type: none"> מפגש ראשוני עם המועמד לקראת הכניסה לעבודה ועריכת תיאום ציפיות מינוי מלווה למועמד מצוות המסגרת החינוכית סיכום בכתב של המפגש, תיעודו בתיק האישי ומתן העתק לממונה המקצועי, למנהל מרכז ההדרכה המחוזי, 	מפגש לקבלת המתמחה לעבודה במסגרת החינוכית
מנחה רשותי או ממונה מקצועי במחוז		

	<p>לחונך ולמתמחה 4. מינוי חונך שהוכשר לתפקיד ועריכת היכרות בין החונך למתמחה</p>	
<p>מנהל המסגרת החינוכית</p>	<p>1. זימון המתמחה לכל הפעילויות של צוות המסגרת החינוכית ושיבוצו בפעילויות על פי יכולתו וכישוריו 2. הצגת המתמחה לפני צוות המסגרת החינוכית</p>	<p>שילוב המתמחה בתכנית העבודה השנתית של המסגרת החינוכית, בהיערכות לשנת העבודה ובישיבות צוות</p>
<p>מנהל מרכז ההדרכה המחווי של מינהל החברה והנוער</p>	<p>העברת רשימות המתמחים אל הממונה המקצועי לשילובם בעבודה החינוכית במחוז</p>	<p>ריכוז רשימות המתמחים במחוז</p>
<p>המתמחה בחינוך</p>	<p>החתמת הממונה המקצועי ו/או מנהל מרכז ההדרכה המחווי על אישור מסגרת ההתמחות ומסירת האישור לרכז ההתמחות במוסד להכשרת עובדי חינוך</p>	<p>העברת פרטי המידע לרכז ההתמחות במוסד להכשרת עובדי חינוך</p>

15 דוגמאות לבעלי תפקידים בחינוך הבלתי פורמלי – דרישות התפקיד

ראש יחידת הנוער ברשות (מנהל אגף/מחלקה/מדור/ יחידה/תחום נוער רשות)

תיאור התפקיד :

- שותף בגיבוש מדיניות הפעולה בנושאי הנוער והקהילה ביישוב ואחראי לביצועה.
- אחראי על כל הנושאים הקשורים לחינוך נוער, חברה, קהילה ותרבות הפנאי שבטיפול הרשות המקומית ומתאם עם כל הגורמים העוסקים בנושאים אלו.
- מבצע איסוף מידע ונתונים עדכניים, אחראי לניתוח המידע ו"לאיתור הצרכים".
- מתכנן ומבצע תכניות להפעלת הנוער והקהילה ועוקב אחריהן.
- מכין תכניות לתקצוב פעולות האגף ואחראי לביצוע המדיניות התקציבית בהתאם להנחיות הרשות.
- מנהל משא ומתן עם גורמים שונים ומגייס משאבים.
- מגייס עובדים, ממינס, משבצם לעבודה, בשיתוף עם גורמי כוח האדם ברשות, ואחראי להערכת עבודתם.
- מנהל את צוות העובדים, מנחה ומדריך את הצוות ואחראי להשתלמותם בהתאם להנחיות.
- פועל בשיתוף פעולה עם הממונים עליו ברשות ובהתאם להנחיותיהם, ועל פי מדיניות מינהל חברה ונוער במשרד החינוך.

דרישות התפקיד :

- **השכלה** : תואר ראשון באחד מהתחומים הבאים : חינוך בלתי פורמלי, חינוך, עבודה קהילתית, מדעי ההתנהגות, מינהל חינוכי. יועדפו בעלי תואר ראשון בחינוך בלתי פורמלי ובמינהל חינוכי.
- **הכשרה** : התחייבות לסיום קורס הכוון למנהלי יחידות נוער, בהיקף של 188 שעות, עד 18 חודשים מיום כניסתו לתפקיד. לגבי מנהלים אשר בידיהם תעודת קורס הכוון למנהלי יחידות נוער של פחות מ-188 שעות ידרשו להשלים את החסר, עד 18 חודשים מיום כניסתם לתפקיד.
- **ניסיון** : 2 שנות ניסיון בהדרכה או בהוראה ו/או שנת ניסיון בניהול של מוסד חינוכי. תינתן עדיפות ל-1 שנות ניסיון בתחומי הדרכה או הוראה בתחומי החינוך ו/או בניהול של מוסד-חינוכי לתפקיד מנהל/ת אגף נוער.
- **רישיון לעיסוק בתפקיד** : "היתר הדרכה" מטעם מינהל חברה ונוער במשרד החינוך.

רכז מנהיגות יישובי

תיאור התפקיד

- ריכוז והפעלה של תכניות לפיתוח מנהיגות צעירה בישוב.
- שותף בגיבוש מדיניות הפעולה בנוגע לפיתוח, הקמה והפעלה של מנהיגות הנוער ברשות.
- אחראי על כל הנושאים הקשורים לתחום עליו הוא מופקד, בתחום הרשות המקומית, ומתאם בין כל הגורמים העוסקים בנושאים אלו ברשות.
- נושא באחריות כוללת על: הקמה והפעלה של מועצת התלמידים והנוער הרשותית. הפעלת, ליווי, הכשרה והשמה של תכנית המד"צים. תיאום, ליווי והרחבה של פעילות תנועות הנוער וארגוני הנוער בישוב כולל תיאום עם מרכזי תנועות הנוער. הפעלה והטמעה של תכניות ארציות ומקומיות לפיתוח מנהיגות נוער בהתאם למדיניות הרשות המקומית
- אחראי להפעלת שולחן מנהיגות עירוני המרכז את כל הגורמים והמסגרות העוסקות בפיתוח מנהיגות נוער בישוב, שותף בשולחן היישובי "הנוער בוחר בדרך כערך".
- מבצע איסוף מידע ונתונים עדכניים של כלל בני הנוער ביישוב, אחראי לניתוח המידע
- ול"איתור צרכים" בתחום הנושאים שבטיפולו.
- מכין תכניות לתקצוב היחידה ואחראי לביצוע המדיניות התקציבית בהתאם להנחיות הרשות.

¹⁵ מתוך : אוגדן בעלי תפקידים, הגדרות תפקידים לעובדי חינוך, נוער וקהילה, מנהיגות, התנדבות, קידום נוער, מרכזים קהילתיים ומתנ"סים, ספורט ותרבות ברשויות המקומיות ובמגזר הכפרי, משרד החינוך – מינהל חברה ונוער, משרד הפנים – מינהל השלטון המקומי, גרסה מעודכנת, יוני 2014.

- מנהל משא ומתן עם גורמים שונים ומגייס משאבים.
- מגייס צוות הדרכה, ממיינס ומשבצם בעבודה בשיתוף עם מנהל יחידה/ מדור/ מחלקת נוער
- וגורמי כח אדם ברשות ובמשרד החינוך מינהל חברה ונוער. דואג להכשרתם של-
- המדריכים, מעריך ומלווה אותם במילוי תפקידם.
- פועל בשיתוף פעולה ובהנחיותיהם של הממונים עליו ברשות ועל פי מדיניות משרד החינוך-
- מינהל חברה ונוער.

דרישות התפקיד

- השכלה:** תואר ראשון. עדיפות לתואר ראשון באחד מהתחומים הבאים: חינוך בלתי פורמלי, חינוך, מדעי ההתנהגות, מינהל חינוכי, מדעי החברה.
- הכשרה:** השתתפות בקורס הכשרת רכזי מנהיגות ברשויות בן 120 שעות, תוך שנה מיום כניסתו לתפקיד.
- ניסיון:** 2 שנות ניסיון בהדרכה. עדיפות לבוגרי מועצות תלמידים ונוער

רכז המד"צים רשותי

תיאור התפקיד:

- נושא באחריות כוללת על המד"צים ועל מדריכי המד"צים ביישוב ופועל על פי מדיניות המחלקה לנוער, האגף או היחידה לנוער ברשות.
- מרכז ומנחה את צוות מדריכי המד"צים ברשות, ואחראי להשתלמותם בהתאם להנחיות. מתכנן את הפעילות השנתית של המד"צים וגוזר ממנה את גרף ההכשרה לקורסי המד"צים ותוכניות הקיץ.
- מנחה בקורסי המד"צים ומשתלב בהדרכת קורסי המד"צים במחנות הקיץ.
- מקשר ומתאם בין המד"צים - לרמותיהם השונות ביישוב, ובין המוסדות והגורמים הפועלים בתחום הנוער ביישוב ומחוץ ליישוב.
- משבץ את המד"צים לעבודתם על פי צורכי המחלקה ובהתייעצות עם מדריכי המד"צים.
- פועל בשיתוף פעולה עם הממונים עליו ברשות ובהתאם להנחיותיהם, ועל פי מדיניות מינהל חברה ונוער במשרד החינוך.
- דרישות התפקיד:**
- השכלה:** תואר ראשון באחד מהתחומים הבאים: חינוך בלתי פורמלי, חינוך, עבודה קהילתית, מדעי ההתנהגות. יועדפו בעלי תואר ראשון בחינוך בלתי פורמלי.
- הכשרה:** השתתפות בקורס הכוון לרכזי מד"צים רשותיים ובקורס מנחים.
- ניסיון:** 2 שנות ניסיון בתחומים הבאים: הדרכת מד"צים, ניהול וארגון, הפעלת פרויקטים חינוכיים במסגרות החינוך הבלתי פורמלי.

תקצירי קורות חיים של צוות המומחים

פרופ' שלמה רומי, יו"ר

עמד בראש בית הספר לחינוך וכיום הוא ראש המכון לחינוך ולמחקר קהילתי באוניברסיטת בר אילן. הוא פסיכולוג חינוכי בהכשרתו. את התואר הראשון והשני השלים במחלקה לפסיכולוגיה באוניברסיטת בר אילן. תחומי המחקר שלו הם החינוך הבלתי פורמלי, מאפייניו וזיקתו לחינוך הפורמלי. כן הוא עוסק בחקר מאפייני נוער במצבי סיכון, ולאחרונה (בדצמבר 2014) ראה אור הראשון משני ספריו העוסקים בילדים ומתבגרים במצבי סיכון בישראל. פרופ' רומי עוסק גם בנושאים מתחום הפסיכולוגיה החינוכית כגון אופני ניהול כיתה ושילוב של ילדים ומתבגרים בעלי צרכים מיוחדים במסגרות נורמטיביות. בעל תואר שלישי מן הקולג' ללימודים מתקדמים בחינוך (O.I.S.E.), אוניברסיטת טורונטו, קנדה, 1988.

נסרין חדאד חאג' יחיא

סטודנטית לתואר שלישי בגאוגרפיה חברתית בבית הספר להיסטוריה באוניברסיטת תל אביב. בעבודת הדוקטורט שלה היא בוחנת את ההשפעה של חסמים חברתיים על חוסר מעש של צעירים ערבים בני 18-22 בימינו ועל הבניית אוריינטציות העתיד שלהם. חדאד חאג' יחיא עוסקת בהשתלבות המיעוט הפלסטיני-ערבי במרחב הישראלי. היא מרכזת את פעילות החינוך הערבי במכון מרחבים ומובילה את המיזם 'שילוב מורים ערבים בבתי ספר יהודיים'. מתחילת 2012 היא משמשת חוקרת בפרויקט יחסי יהודים-ערבים במכון הישראלי לדמוקרטיה. בעלת תואר שני מהחוג לגיאוגרפיה וסביבת האדם, אוניברסיטת תל אביב, 2012.

פרופ' גד יאיר

פרופסור לסוציולוגיה וחינוך באוניברסיטה העברית בירושלים. בעבר שימש המנהל האקדמי של תכניות המוסמך בבית הספר לתלמידי חו"ל, וכיום הוא מכהן כמנהל המכון לחקר הטיפול בחינוך באוניברסיטה העברית. פרופ' יאיר עומד בראש הקתדרה למחקר חינוכי ע"ש לואי ואן וולנס. מחקריו עוסקים בתחום של מוטיבציה ואי-שוויון חינוכי, וכן בתאוריה הסוציולוגית בהקשרים תרבותיים. בשנים האחרונות התרחבו מחקריו לתחום של חוויות מפתח חינוכיות והשפעותיהן ארוכות-הטווח על בוגרים. בעל תואר שלישי בסוציולוגיה מהאוניברסיטה העברית בירושלים, 1994.

ד"ר חגית קליבנסקי

מרצה במכללה האקדמית בית ברל ובמכללה האקדמית לחינוך חמדת הדרום. במחקרה היא עוסקת בעיקר בחינוך בלתי פורמלי ובהיסטוריה של החינוך בארץ ישראל ובמדינת ישראל. מוקדי מחקרה בתחום החינוך הבלתי פורמלי הם ההיסטוריה של החינוך הבלתי פורמלי והמדיניות שעל פיה נוהל וכן שילוב של צעירים בעלי מוגבלויות בחינוך הבלתי פורמלי ותורמתו לשינוי עמדות בקרב צעירים ללא מוגבלות. בעלת תואר שלישי במדיניות החינוך הבלתי פורמלי בישראל מאוניברסיטת תל-אביב, 2005.

תקצירי קורות חיים של מרכזי צוות המומחים

איתי ארצי, מרכז-עוזר

בעל תואר ראשון מבית הספר לחינוך ומהמחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטה העברית בירושלים (2012) ותואר שני בסוציולוגיה מהאוניברסיטה העברית (2014). בעבר שימש עוזר מחקר במחלקות שונות באוניברסיטה העברית ועוזר הוראה בבית הספר לחינוך ובמחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה. את שירותו הצבאי עשה כמש"ק הוראה בבתי ספר בדואים בנגב ובמועצה האזורית מטה יהודה.

ד"ר נעמי מנדל-לוי, מרכזת צוות המומחים

בעלת תואר שני במדע המדינה מאוניברסיטת בריטיש קולומביה (UBC) בוונקובר, קנדה (2001) ותואר שלישי במדע המדינה מהאוניברסיטה העברית (2008). עסקה בפיתוח תכניות לימודים לקבוצות מרובות-תרבויות ובעריכת חומרי לימוד במדע המדינה. הדריכה ילדים ובני נוער במסגרות חינוכיות שונות, בהן המועצה לשלום הילד, קרן קרב והמרכזים ללימודי אזרחות ודמוקרטיה. עסקה בכתיבה ופיתוח במרכז הידע של הקרן לבריאות וסביבה, ריכזה את ועדת המומחים 'מערכת חינוך לכול ולכל אחד' ביזמה למחקר יישומי בחינוך, וכיום, במקביל לריכוז צוות המומחים, היא עובדת ביחידת המחקר והפיתוח של מכון אבני ראשה.